

MKBA innovatieve rechtsvoorzieningen

Eindrapportage

Opdrachtgever: Ministerie van Justitie en Veiligheid / Hague Institute for Innovation of Law

Rotterdam, 28 oktober 2021

MKBA innovatieve rechtsvoorzieningen

Eindrapportage

Opdrachtgever: Ministerie van Justitie en Veiligheid / Hague Institute for
Innovation of Law

Niels Peters
Gabriëlle op 't Hoog
Daniek Korvers
Charlotte Geertman
Stef van Muiswinkel

Rotterdam, 28 oktober 2021

Inhoudsopgave

Samenvatting (Propositieformulier Hst. 5 Effectenanalyse)	3
1 Aanleiding en opzet	11
2 Toelichting MKBA	14
2.1 Referentiesituatie	14
2.2 Prijzen en Prijspeil	14
2.3 Zichtperiode	14
2.4 Discontovoet en contante waarde	14
2.5 Uitkomsten MKBA	15
2.6 Berekening effect bbp	15
3 Innovatieve rechtspleging	17
3.1 Achtergrond en doel	17
3.2 Activiteiten	17
3.3 Kosten	18
3.4 Risico's	19
4 Casus 1: echtscheidingen	20
5 Casus 2: overheidsproblematiek	29
6 Casus 3: MKB-arbeidsconflicten	37
7 Overkoepelende effecten innovatieve rechtspleging	45
7.1 Extrapolatie van bevindingen uit casussen	45
7.2 Conclusie	47
Bijlage I EffectenArena's	49
Bijlage II Effecten casus echtscheidingen	50
Bijlage III Effecten casus overheidsproblematiek	52
Bijlage IV Effecten casus MKB-arbeidsconflicten	53

Samenvatting (Propositieformulier Hst. 5 Effectenanalyse)

Uit diverse onderzoeken blijkt dat een substantieel deel van de burgers rechtsproblemen ervaart.¹ Zo blijkt uit de geschilbeslechtingdelta dat 57% van de respondenten aan het onderzoek minimaal één (potentieel) juridisch probleem ervoer in een periode van vijf jaar (N = 5.513).² Uit onderzoek van het WODC blijkt dat ongeveer 35% van de bedrijven met tot tien personeelsleden in dienst, één of meer conflicten heeft gehad ten tijde van de uitvoer van het onderzoek.³

Dergelijke problemen kunnen van grote invloed zijn op het welzijn van de betrokken burgers en bedrijven. De schade die dergelijke problemen aanrichten wanneer zij niet tijdig en rechtvaardig worden opgelost, kan eveneens aanzienlijk zijn. De geschilbeslechtingdelta van WODC toont bovendien aan dat het aantal problemen dat effectief wordt opgelost naar tevredenheid van de betrokken partijen terugloopt.⁴ De vraag is of er kansrijkere wijzen zijn om deze problematiek rechtvaardig en naar tevredenheid te adresseren, dan verdere investeringen in het huidige rechtsbestel.

Het programma 'Vrederecht hardmaken' heeft daarom als missie dat in 2030, 80% van de ernstige rechtsproblemen wordt opgelost of voorkomen via een overeenkomst of neutrale beslisser. Innovatieve rechtspleging staat hierbij centraal. Deze nieuwe producten zijn gericht op de meest urgente rechtsproblemen ('people-centred justice'). Daarnaast concentreren deze producten zich op meer neutralere interventies in plaats van beslissingen door de rechter. Zij zijn daarmee duurzamer van aard. Bovendien worden de producten waar nodig herzien en aangepast wanneer hiertoe mogelijkheden ontstaan (evidence-based practice).

Bbp-effect

Omvang structurele bbp-effect

Resultaat

Een analyse van Hague Institute for Innovation of Law (HiIL), op basis van Geschilbeslechtingdelta 2019⁵ en de Geschilbeslechtingdelta 2014⁶, heeft de belangrijkste soorten (potentieel) juridische problemen en hun ernst in kaart gebracht.⁷ Dit heeft geresulteerd in een lijst met 29 soorten problemen, die gezamenlijk 2,4 miljoen jaarlijkse conflicten beslaan. In een Quickscan maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) zijn drie specifieke problemen geanalyseerd.⁸ Hiervoor zijn de maatschappelijke kosten en baten, waaronder het bbp-effect, van innovatieve rechtspleging doorgerekend.

¹ O.a. World Justice Project & OECD (2019). Building a Business Case for Access to Justice. en WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

² WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

³ WODC (2019). Geschillen in het MKB.

⁴ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/12/14/tk-bijlage-aanbieding-wodc-rapport-geschilbeslechtingdelta-burgers-2019>

⁶ WODC (2015). Geschilbeslechtingdelta 2014.

⁷ Het volledige overzicht van de belangrijkste soorten (potentieel) juridische problemen is terug te vinden in de achtergrondrapportage 'MKBA Innovatieve rechtsvoorzieningen'

⁸ Zie achtergrondrapportage 'MKBA Innovatieve rechtsvoorzieningen'

Selectie geanalyseerde (potentieel) juridische problemen:

1. scheidingen;
2. problemen met de overheid;
3. arbeidsconflicten in het mkb.

Uit de analyses van deze drie soorten problemen worden onderstaande vier overkoepelende bbp-effecten zichtbaar. In de paragraaf 'Kwalitatieve onderbouwing bbp-effect' zijn deze effecten nader onderbouwd en is de werking van deze effecten in een effectenschema geschetst.

Overkoepelende bbp-effecten:

1. transactiekosten;
2. arbeidsproductiviteit;
3. handels- en investeringsklimaat;
4. export innovatieve rechtsvoorzieningen.

In de MKBA is de aannahme gedaan dat innovatieve rechtsvoorzieningen vroegtijdiger oplossingen aandragen, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en burgers meer betreft en laat participeren. Daarbij is aangenomen dat 80% van de ernstige problemen wordt opgelost of voorkomen via een rechtvaardige overeenstemming of beslissing. De onderbouwing voor deze aannahme is uitgebreid omschreven in paragraaf 2.4 van het propositieformulier.

De totale impact van de drie soorten problemen gezamenlijk op het bbp, is in volgende tabel weergegeven. De impact van innovatieve rechtspleging is op alle overkoepelende effecten positief. Om een grove indicatieve inschatting te maken van de effecten van innovatieve rechtspleging in de volle breedte van alle 29 geïdentificeerde soorten problemen, zijn de geïdentificeerde effecten geëxtrapolatied. Deze extrapolatie heeft plaatsgevonden op basis van aantallen en de gemiddelde ernst van een probleemsoort.⁹

Hierbij dient opgemerkt te worden dat de extrapolatie op basis van ernst van de problematiek met grote onzekerheid omgeven is, te meer omdat de verhouding naar ernst tussen de verschillende problemen mogelijk vertekend is.¹⁰ Ook richt de extrapolatie zich louter op de (civielrechtelijke) geschillen zoals geïdentificeerd in de Geschilbeslechtingdelta 2019. Strafrechtelijke problemen (2,1 miljoen problemen op jaarbasis) en een deel van de MKB-gerelateerde problematiek¹¹ (bijna 1 miljoen op jaarbasis) is buiten beschouwing gebleven.¹² Gezien de afwijkende aard van de problematiek in de strafrechtelijke sfeer is een extrapolatie op dit gebied niet wenselijk.

De opgenomen kosten van innovatieve rechtspleging betreft de contante waarde van:

- de totale begroting van 2022 tot en met 2025 van circa €340 miljoen;
- met vervolgens vanaf 2026 jaarlijks een (beheer)last van circa €39 miljoen.

⁹ Nadere toelichting en onderbouwing is opgenomen in de achtergrondrapportage 'MKBA Innovatieve rechtsvoorzieningen'

¹⁰ De ernst is gescoord op een vijfpuntschaal. Het is echter mogelijk dat een probleem met score 5 (zeer ernstig) meer dan factor vijf voor problemen bij burgers zorgt dan een probleem met score 1 (beperkt ernstig). Daarnaast is deze vijfpuntschaal met name gebaseerd op de impact op kwaliteit van leven en niet op andere typen effecten.

¹¹ Arbeid gerelateerde is wel meegenomen in deze MKBA.

¹² Deze additionele (potentieel) juridische problemen worden wel nader beschreven in paragraaf 2.2 van het propositieformulier. De cijfers zijn afkomstig uit Barendrecht en Chabot (2020) 'Het papieren paleis'.

Tabel 0.1 Resultaat bbp

	Som drie onderzochte conflictsoorten		Extrapolatie o.b.v. omvang en weging alle	
	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde
Investering innovatieve rechtspleging	€ -39.000.000	€ -1.400.000.000	€ -39.000.000	€ -1.400.000.000
Transactiekosten	€ 109.000.000	€ 2.300.000.000	€ 262.000.000	€ 5.500.000.000
Arbeidsproductiviteit	€ 194.000.000	€ 4.100.000.000	€ 1.041.000.000	€ 22.000.000.000
Handels- en investeringsklimaat	PM	PM	PM	PM
Export innovatieve rechtsvoorzieningen	PM	PM	PM	PM
Maatschappelijke kosten	€ 83.000.000	€ 1.800.000.000	€ 662.000.000	€ 14.100.000.000
Kwaliteit van leven	€ 588.000.000	€ 12.500.000.000	€ 3.365.000.000	€ 71.400.000.000
Saldo		€ 19.300.000.000		€ 111.600.000.000
Bbp-effect 2042	€ 303.000.000 0,04%		€ 1.303.666.667 0,16%	

Om de volgende redenen is het niet mogelijk de effecten op handels- en investeringsklimaat en de export van innovatieve rechtsvoorzieningen te berekenen:

- **Handels- en investeringsklimaat**

In Nederland is de rechtsstaat in het algemeen relatief goed georganiseerd. Zo neemt Nederland in de WJP Rule of Law Index wereldwijd een zesde plaats in.¹³ Inzicht in het effect van een verdere verbetering door innovatieve rechtsvoorziening op het handels- en investeringsklimaat is door deze goede uitgangspositie lastig te kwantificeren en mogelijk beperkt.

- **Export van innovatieve rechtsvoorzieningen**

In Nederland ontwikkelde innovatieve rechtsvoorzieningen kunnen ook toepasbaar en waardevol zijn voor andere rechtstaten. De omvang van eventueel internationaal succes en de bijdrage hiervan aan het verdienvermogen van Nederland is echter lastig te kwantificeren.

Beide effecten zijn daarom als PM-posten in het resultaat opgenomen.

Het wordt aannemelijk geacht dat de geïdentificeerde bbp-effecten grotendeels zijn toe te schrijven aan dit investeringsvoorstel en niet aan reeds bestaande of geplande investeringen. Pogingen die tot nu toe zijn gewaagd om het huidige rechtssysteem te innoveren zijn veelal op kleine schaal uitgevoerd. Bovendien zijn dergelijke innovaties nooit geïntegreerd in het bestaande systeem, waardoor hun innovatieve effect altijd beperkt is gebleven. Daarnaast lijkt het rechtssysteem eerder te formaliseren dan te deformaliseren; zonder de investering in deze aanvraag lijkt het niet aannemelijk dat dergelijke innovaties het systeem zullen veranderen. Deze tendens wordt ook beschreven in paragraaf 2.2 van het propositieformulier.

Omvang incidentele bbp-effect

In de analyse van innovatieve rechtspleging zijn geen significante incidentele bbp-effecten voorzien.

Externe onzekerheden

Het voornaamste risico voor het bbp-effect is gerelateerd aan de vereiste veranderingen in wet- en regelgeving om de innovaties in de rechtspleging te doen slagen. Indien regelgeving niet of onvoldoende aangepast kan worden zal dit weerslag hebben op de effectiviteit van het ontplooiën van de game changers. In de aanvraag wordt hierop geanticipeerd doordat ook de noodzakelijke investeringen in het ontwikkelen van wet- en regelgeving zijn voorzien. Hierbij wordt mede ingezet op het creëren van bewustzijn onder ambtenaren en juridisch professionals.

¹³ <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>

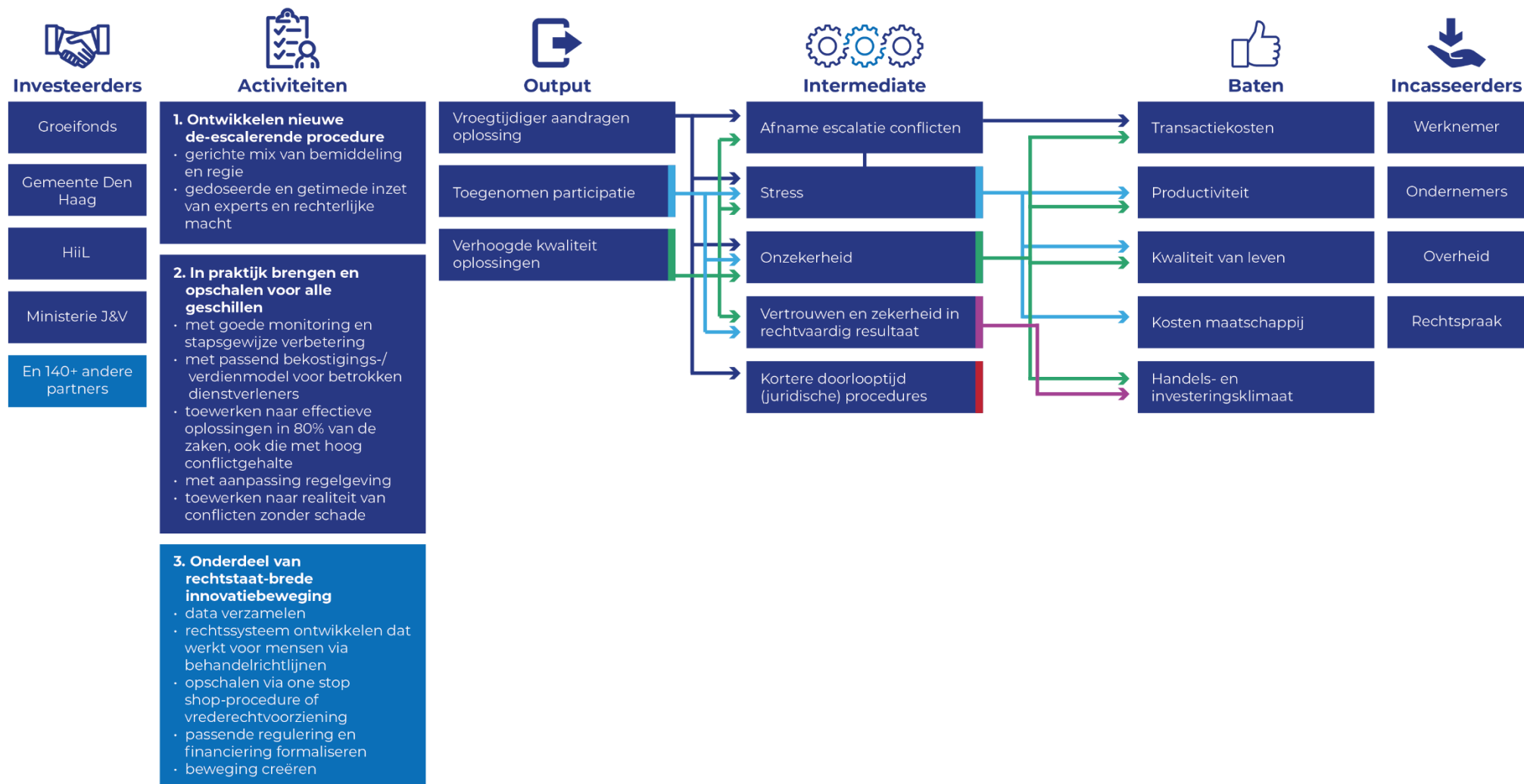
Daarnaast speelt mee dat de game changers voldoende (politieke) ruimte moeten krijgen om zich ten volle ontplooien. Wanneer de speelruimte voor de innovaties beperkt wordt dan heeft dit een negatief effect op de effectiviteit en daarmee hun bijdrage aan het bbp. De aanvraag mitigeert dit risico met name door in te zetten op transparante informatievoorziening en dialoog.

Kwalitatieve onderbouwing bbp-effect

Kwalitatieve onderbouwing bbp-effect

Uit de Quickscan MKBA van drie soorten problemen komen vier overkoepelende bbp-effecten naar voren. Volgend effectenschema schetst de werking van deze effecten. Daarna volgt een beknopte beschrijving van de effecten. In de analyse is de aanname gedaan dat innovatieve rechtspleging vroegtijdiger oplossingen aandraagt, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en betrokkenen meer betrokken worden en participeren.

Figuur 0.1 Overkoepelende Effecten

1. Transactiekosten / inefficiënties

Conflicten leiden tot (transactie)kosten die arbeid en handel (onnodig) duurder maakt. Deze kostenverhogende 'inefficiënties' bij het functioneren van ondernemingen en markten (ofwel kosten gemaakt om tot transacties te komen, kosten om gebruik te maken van de markt of kosten die voortvloeien uit het gebruik van de markt) vormen transactiekosten. Indien (kosten van) conflicten voorkomen kunnen worden, verhoogt dit het verdienvermogen. In de MKBA wordt niet uitgegaan van het verdwijnen van inzet van (juridisch) professionals, wel vindt een verschuiving plaats naar vroegtijdiger inzet van (juridisch) professionals. De voorkomen kosten van conflicten betreffen daardoor veelal interne kosten en tijdsbesteding. Mogelijk neemt juridische dienstverlening zelfs toe doordat problemen behandeld zullen worden waar dat in de huidige situatie niet gebeurt. Deze mogelijke toename in juridische dienstverlening heeft op zichzelf geen positief effect op het bbp, maar gaat ten koste van de inzet van middelen elders in de economie. Indirect draagt deze toename wel bij aan de (bbp-)effecten van innovatieve rechtsvoorzieningen.

2. Productiviteit

Betrokkenheid bij een (slepend) conflict heeft een negatieve invloed op de productiviteit van een mens.¹⁴ Als gevolg van een afname in (geëscaleerde) conflicten en snellere doorlooptijden van (juridische) procedures is minder sprake van onzekerheid en stress. De negatieve effecten van onzekerheid en stress kunnen daardoor (deels) weggenomen worden. Dit draagt bij aan minder ziekteverzuim, maar ook een hogere productiviteit gedurende wel benutte arbeidstijd.

3. Handels- en investeringsklimaat

Het bedrijfsleven is gebaat bij helderheid en zekerheid. Wanneer de regelgeving en procedures rondom het omgaan met conflicten helder zijn en het systeem is ingericht op het bewerkstelligen van een rechtvaardige overeenkomst voor alle partijen, dan geldt dit als een aantrekkelijk klimaat voor handel en investeringen. Het schept de mogelijkheid en zekerheid voor burgers en ondernemingen om betere investeringskeuzes te maken. Een verbetering in handel en investeringen levert een positieve bijdrage aan het verdienvermogen van Nederland.

4. Export innovatieve rechtsvoorzieningen

In Nederland ontwikkelde innovatieve rechtsvoorzieningen kunnen ook toepasbaar en waardevol zijn voor andere rechtstaten. Een internationaal succes kan als kennis of dienst geëxporteerd worden naar andere landen en daarmee een positieve bijdrage leveren aan het verdienvermogen van Nederland.

Bestedingseffecten van het creëren van banen of uitgaven in de R&D van deze propositie zijn op zichzelf staand niet als bbp-effect opgenomen.

Toekomstbestendigheid en groeipotentieel

Geschillen tussen burgers en / of bedrijven zijn van alle tijden. Het aantal burgers dat in een periode van vijf jaar minstens één geschil heeft ervaren is sinds 2003 licht afgenomen.¹⁵ Het is aannemelijk dat het aantal conflicten niet onevenredig zal toenemen in de komende jaren. De verwachting is dat het aantal geschillen evenredig aan de groei van de bevolking zal meestijgen.

Desalniettemin kunnen factoren zoals economische groei, effect hebben op het aantal geschillen dat zich voordoet. Zo kan hoogconjunctuur, waarbij sprake is van krapte op de arbeidsmarkt, leiden

¹⁴ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

¹⁵ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019. Het percentage respondenten dat minimaal één conflict heeft ervaren tussen 2015 – 2019 bedraagt 57%. Tussen 2009 – 2014 was dit eveneens 57%. Tussen 2004 - 2008 was dit 61%. In de periode 1998 – 2002 bedroeg dit 67%.

tot meer arbeidsconflicten (werknemers kunnen hogere eisen stellen).¹⁶ Tegelijkertijd kunnen gedwongen ontslagen in tijde van laagconjunctuur zich ook vertalen naar meer arbeidsconflicten.

Maatschappelijke kansen

Dit voorstel adresseert twee maatschappelijke uitdagingen waarmee het Nederlandse rechtssysteem kampt. Enerzijds betreft dit de onvrede die burgers ervaren wanneer een geschil door middel van een beslissing (door de rechter) afrondt of wanneer ervoor wordt gekozen om geschillen in het geheel niet te behandelen.¹⁷ Langdurige conflicten 'gaan in de mens zitten' en wanneer deze niet naar tevredenheid afgerond worden, belemmert dit de burger om het leven weer op te pakken. De Geschilbeslechtingdelta (2019) toont onder andere aan dat burgers meer vrede hebben met problemen die in overeenstemming met beide partijen worden afgerond. Dit komt overeen met de maatschappelijke beweging rondom procedurele rechtvaardigheid. Hierbij wordt bedoeld op de gedachte dat mensen die zich rechtvaardig behandeld voelen, beslissingen beter accepteren, de beslissende autoriteit als legitiem ervaren en meer vertrouwen hebben in de autoriteiten. Andersom geldt dit ook voor personen die zich juist niet met respect behandeld voelen.¹⁸ Innovatieve rechtspleging, waarbij de burger centraal staat, biedt daarmee kansen om de ervaringen met het huidige rechtssysteem te verbeteren.

Daarnaast biedt innovatieve rechtspleging een kans om de werkdruk rondom rechtspleging te spreiden. De Nederlandse rechtspleging kampt al lange tijd met een hoge werkdruk en onvoldoende capaciteit om de werkzaamheden op hoog tempo uit te voeren. Door innovaties in het rechtssysteem kunnen de lasten verspreid worden over verschillende partijen, waaronder private actoren. De kortere doorlooptijd van afhandeling van geschillen biedt tevens kansen voor de rechtspleging om op jaarbasis meer conflicten te behandelen.

Maatschappelijke effecten

Saldo van maatschappelijke kosten en baten

Uit de maatschappelijke kosten-batenanalyses van deze drie probleemsoorten komen twee overkoepelende maatschappelijke effecten naar voren (bovenop de hiervoor behandelde bbp-effecten). Volgend effectenschema schetst de werking van deze effecten. Daarna volgt een beknopte beschrijving van de effecten. In de analyse is de aanname gedaan dat innovatieve rechtspleging vroegtijdiger oplossingen aandraagt, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en betrokkenen meer betrokken worden en participeren.

1. Kwaliteit van leven

Uit verschillende literatuur blijkt dat mensen die betrokken zijn bij conflicten hieronder kunnen lijden.¹⁹ Betrokkenheid bij een conflict kan van invloed zijn op verschillende aspecten van (de kwaliteit van) leven, zoals mentaal welzijn en fysieke gesteldheid. Wanneer (gerechtelijke) procedures rondom conflicten versneld afgerond kunnen worden of (escalatie van) conflicten in het geheel vermeden kunnen worden, betekent dit dat de betrokkenen minder (lang) gebukt gaan onder de effecten van het conflict. Met andere woorden, de kwaliteit van leven verbetert wanneer (escalatie van) conflicten voorkomen worden of procedures versnellen. Bovendien draagt een systeem waarbij mensen zich gehoord voelen, bij aan een meer inclusieve maatschappij.²⁰

¹⁶ <https://www.accountancyvanmorgen.nl/2021/09/13/personeelsgebrek-leidt-tot-veel-meer-arbeidsconflicten/>

¹⁷ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

¹⁸ Hartendorp (2020). Naar m(e)er Fabelrechtspraak?

¹⁹ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019. Uit de Geschilbeslechtingdelta 2019 blijkt dat 62% van de 3.087 respondenten één of meer effecten ervoer van betrokkenheid bij een geschil op de persoonlijke levenssfeer (o.a. stress, slaapproblemen, gezondheidsproblemen).

²⁰ World Justice Project & OECD (2019). Building a Business Case for Access to Justice.

2. Maatschappelijke kosten

Conflicten leiden niet alleen tot inefficiënties in ondernemingen en markten, ook maatschappelijke inefficiënties ontstaan hierdoor. De effecten op kwaliteit van leven hebben direct effect op kosten die de maatschappij maakt voor (gezondheids)zorg en maatschappelijke hulpverlening. Indien de kwaliteit van leven toeneemt, leidt dit tot een afname in kosten die de maatschappij hiervoor maakt.

Resultaat

De totale impact van de drie soorten problemen gezamenlijk op het bbp, is in volgende tabel weergegeven. De impact van innovatieve rechtspleging is op alle overkoepelende effecten positief. Om een grove indicatieve inschatting te maken van de effecten van innovatieve rechtspleging in de volle breedte van alle 29 geïdentificeerde soorten problemen, zijn de geïdentificeerde effecten geëxtrapolerd. Deze extrapolatie heeft plaatsgevonden op basis van aantallen en de gemiddelde ernst van een probleemsoort.²¹

Tabel 0.2 Resultaat MKBA

	Som drie onderzochte conflictsoorten		Extrapolatie o.b.v. omvang en weging alle conflictsoorten	
	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde
Investering innovatieve rechtspleging		€ 1.400.000.000		€ 1.400.000.000
Transactiekosten	€ 109.000.000	€ 2.300.000.000	€ 262.000.000	€ 5.500.000.000
Arbeidsproductiviteit	€ 178.000.000	€ 3.800.000.000	€ 935.000.000	€ 19.700.000.000
Handels- en investeringsklimaat	PM	PM	PM	PM
Export innovatieve rechtsvoorzieningen	PM	PM	PM	PM
Kwaliteit van leven	€ 588.000.000	€ 12.500.000.000	€ 3.365.000.000	€ 71.400.000.000
Maatschappelijke kosten	€ 83.000.000	€ 1.800.000.000	€ 662.000.000	€ 14.100.000.000
Saldo		€ 21.800.000.000		€ 112.100.000.000
Bbp-effect 2042	€ 287.000.000 0,04%		€ 1.197.000.000 0,15%	

²¹ Nadere toelichting en onderbouwing is opgenomen in de achtergrondrapportage 'MKBA Innovatieve rechtsvoorzieningen'

1 Aanleiding en opzet

Het Ministerie van Justitie en Veiligheid zet in op een aanvraag in de tweede ronde van het Nationaal Groeifonds. Hierbij bouwt het ministerie voort op de groeiplannen die eerder zijn ontworpen door The Hague Institute for Innovation of Law (Hiil) en haar partners. Het Nationaal Groeifonds stelt middelen beschikbaar voor kennisontwikkeling, infrastructuur en onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Op het onderdeel onderzoek, ontwikkeling en innovatie heeft het Ministerie van Justitie in samenspraak met haar partners een aanvraag ontwikkeld. Deze aanvraag zet in op innovatieve rechtspleging.

Voor een succesvolle aanvraag is een doorrekening van de brede maatschappelijke kosten en baten en het smalle bruto binnenlands product (bbp) nodig. Deze rapportage bevat een doorrekening voor drie casussen, een overkoepelende analyse en een beknopte toelichting hierop.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat het vormgeven van de innovatieve rechtspleging een dynamisch proces betreft. Deze MKBA is uitgevoerd op basis van de plannen die op het moment van schrijven van deze rapportage gevormd waren. Echter, een nieuwe iteratie van deze invulling zal binnenkort volgen.

Aanpak en methodiek

De aanvraag is gericht op innovatie binnen het gebied van rechtsvoorzieningen in den brede. Op basis van gesprekken met Hiil en een eerste bronnenonderzoek, is vastgesteld dat innovatieve rechtspleging een breed onderwerp betreft waarbij een variëteit aan effecten een rol speelt.

Een analyse van Hiil, op basis van Geschilbeslechtingdelta 2019²² en de Geschilbeslechtingdelta 2014²³, heeft de belangrijkste soorten (potentieel) juridische problemen en hun ernst in kaart gebracht.²⁴ Het resultaat is een lijst met 29 soorten problemen, die gezamenlijk 2,4 miljoen jaarlijkse conflicten beslaan.

Om met gerichte inspanning een heldere analyse uit te kunnen voeren van de maatschappelijke kosten en baten, waaronder het bbp-effect, van innovatieve rechtspleging.

Zijn drie (potentieel) juridische problemen geselecteerd voor een Quickscan MKBA:

1. scheidingen;
2. problemen met de overheid;
3. arbeidsconflicten in het mkb.

Deze casussen representeren een deel van de redenen waarom burgers in aanraking komen met rechtspleging. Zij bieden een mogelijkheid om de maatschappelijke kosten en baten van innovatieve rechtspleging op microniveau te duiden. Het resultaat daarvan is een verkennende MKBA die een indicatie geeft van de maatschappelijke kosten en baten.

²² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/12/14/tk-bijlage-aanbieding-wodc-rapport-geschilbeslechtingdelta-burgers-2019>

²³ WODC (2015). Geschilbeslechtingdelta 2014.

²⁴ Het volledige overzicht van de belangrijkste soorten (potentieel) juridische problemen is terug te vinden in de achtergrondrapportage 'MKBA innovatieve rechtsvoorzieningen'

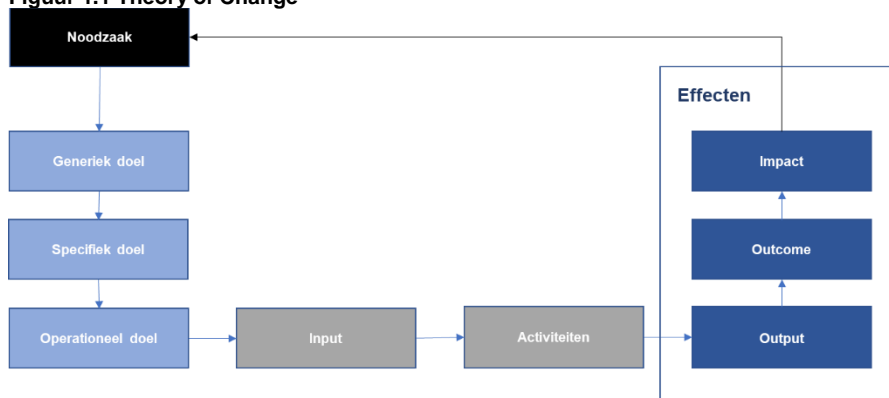
Na het vaststellen van de drie casussen is per casus een EffectenArena georganiseerd waarbij een aantal relevante stakeholders aan zijn gesloten.²⁵ Naast de drie EffectenArena's is ook één EffectenArena georganiseerd die is ingegaan op de overkoepelende effecten van het project. Hierbij zijn de macro-effecten van innovatieve rechtspleging van het project besproken.

Een EffectenArena is een instrument dat participatief van karakter is en snel tot resultaat leidt om inzicht te krijgen in wat het beleid in de samenleving voor effecten heeft. Hiervoor vragen we experts van bijvoorbeeld gemeente, ministeries, rechtspleging en eventueel maatschappelijke partners, deel te nemen. We bespreken tijdens een gestructureerd groeps gesprek wat de voorgenomen interventie behelst, hoe zij verwachten dat de realisatie/uitvoering er uit zal zien en in welke mate zij oordelen dat de interventie doeltreffend en doelmatig is. Ook is er hierbij aandacht voor (onbedoelde) neveneffecten. We gaan zakelijk om met maatschappelijke effecten door het actief benoemen van investeerders en incasseerders.

Parallel aan de EffectenArena's, zijn de aangeleverde en beschikbare cijfers om de kosten en baten van de casussen in beeld te brengen verzameld. Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande kengetallen uit eerdere soortgelijke studies en onze interne database voor maatschappelijke kosten-batenanalyses. Daarnaast zijn, op basis van literatuur en expert inschattingen, onderbouwde aannames over de omvang van effecten gemaakt.

Deze effecten zijn deels geduid met behulp van een Theory of Change methode. Aan de hand van deze methode wordt inzichtelijk gemaakt welk doel (generiek, specifiek en operationeel) wordt nagestreefd en welke input en activiteiten hiertoe ingezet worden. Vervolgens wordt nagegaan wat de concrete output van deze input en activiteiten zijn, waar dit toe leidt (outcome) en wat voor invloed dit op de situatie of maatschappij heeft (impact). Deze methode helpt inzichtelijk te maken wat de (beoogde) effecten van een interventie zijn en hoe zij zich verhouden tot het doel en de noodzaak (het 'probleem').

Figuur 1.1 Theory of Change

Bron: Ecorys 2021

De informatie uit de gesprekken, EffectenArena's, literatuurstudie en de gehanteerde Theory of Change zijn vervolgens samengebracht in een rekenmodel. Per casus zijn de geïdentificeerde baten over tijd berekend, waarbij een reële bandbreedte is gehanteerd. De totale kosten en baten zijn tegen elkaar afgezet, waardoor inzicht ontstaat in het maatschappelijk rendement van de casussen. Dit rapport is het resultaat hiervan.

²⁵ Een overzicht van de organisaties waarvan afgevaardigden hebben deelgenomen aan de EffectenArena's vindt u in bijlage 1.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat de berekeningen in dit rapport met enige onzekerheid omgeven zijn omdat gepoogd is maatschappelijke kosten en baten te berekenen van innovaties die nog uitgevoerd moeten worden te duiden. Om te kunnen rekenen is, waar mogelijk, gebruik gemaakt van onderbouwde aannames. Tevens is getracht de effecten van interventies te koppelen aan kosten en baten. Het is echter niet altijd mogelijk hier een causaal verband te leggen. Waar nodig wordt daarom in de rapportage aangeduid waar het correlaties betreft en / of worden verbanden kwalitatief geduid in plaats van kwantitatief.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methodiek van een MKBA kort toegelicht. Hoofdstuk 3 presenteert op hoofdlijnen welke activiteiten en veranderingen de opdrachtgever voorziet om meer innovatieve rechtspleging te bewerkstelligen. In de daarna volgende hoofdstukken (4, 5 en 6) presenteren we de afzonderlijke casussen. We beschrijven per casus het nulalternatief, het alternatieve scenario en de beoogde effecten. In het afsluitende zevende hoofdstuk worden de overkoepelende effecten van innovatieve rechtspleging besproken.

2 Toelichting MKBA

Een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) geeft de (positieve en negatieve) effecten van de projectalternatieven op de welvaart van Nederland weer. Er wordt dus niet alleen gekeken naar effecten voor de directbetrokkenen, maar naar de maatschappelijke effecten voor alle partijen. Het gaat daarbij niet alleen om financiële kosten en baten, maar bijvoorbeeld ook om effecten op reistijd, de leefomgeving en het klimaat. Getracht wordt deze 'effecten op de welvaart van mensen' zoveel mogelijk in geld uit te drukken (monetariseren). De verhouding of het saldo van al deze kosten en baten geeft een beeld van het maatschappelijk economische rendement. De MKBA's worden opgesteld volgens nationale richtlijnen. De algemene MKBA-leidraad biedt het kader waaraan iedere MKBA dient te voldoen.

2.1 Referentiesituatie

In een MKBA worden de effecten van de projectalternatieven afgezet tegen een referentiesituatie. Met de referentiesituatie, ook wel nulalternatief genoemd, wordt de meest waarschijnlijke situatie bedoeld, die optreedt zonder het project. Deze referentie is niet de huidige situatie, maar de situatie die optreedt bij vastgesteld beleid. Vastgestelde maatregelen die in de toekomst plaatsvinden, zijn dus onderdeel van de referentiesituatie.

2.2 Prijzen en Prijspeil

In een MKBA worden de effecten van een project (waar mogelijk) in euro's uitgedrukt. De kosten en baten worden uitgedrukt in constante prijzen van een gekozen basisjaar en met een vast prijspeil (in deze studie 2021). Dit houdt in dat alle kostenberekeningen en waarderingen in prijzen van hetzelfde jaar worden uitgevoerd. Vervolgens worden alleen reële (bovenop de inflatie) kostenveranderingen ten opzichte van dit prijspeil meegenomen, indien hier sprake van is. In een MKBA wordt gerekend met bedragen inclusief btw. Alle kosten- en batenposten van een MKBA worden namelijk gewaardeerd in dezelfde prijseenheid; in principe de marktprijs, dus inclusief btw en andere kostprijsverhogende belastingen zoals accijnzen.

2.3 Zichtperiode

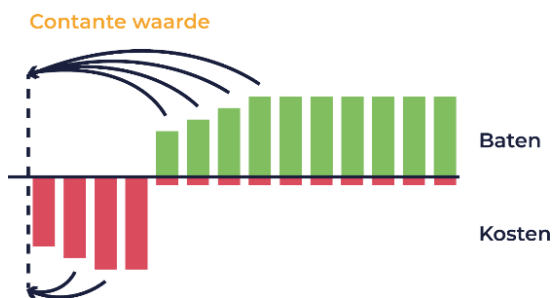
In de onderstaande tabel is voor alle drie de casussen inzichtelijk gemaakt wat de investeringsperiode is en hoe lang de effecten in de MKBA zijn berekend. Voor alle drie de casussen geldt dat de investeringen, die mogelijk met steun uit het Nationaal Groeifonds worden gedaan, in 2022 starten.

2.4 Discontovoet en contante waarde

Om de kosten en baten objectief te kunnen vergelijken, worden de verwachte kosten en baten in een MKBA teruggerekend naar een gekozen basisjaar. Het terugrekenen van toekomstige kosten en baten naar het basisjaar wordt ook wel disconteren genoemd. Euro's in de toekomst worden teruggerekend met een vast percentage per jaar. Een ander woord voor dit percentage is de discontovoet. De discontovoet kan worden geïnterpreteerd als een jaarlijkse rendementseis die

vanuit maatschappelijk oogpunt aan een publieke investering of aan een publiek project moet worden gesteld. Het resultaat van het terugrekenen naar een basisjaar wordt een contante waarde genoemd. Op verzoek van het kabinet heeft de werkgroep discontovoet 2020 een advies uitgebracht over de hoogte van de discontovoeten die gehanteerd dienen te worden in maatschappelijke kostenbatenanalyses (MKBA's). Dit advies is in november 2020 aan het kabinet aangeboden en overgenomen. Het kabinet schrijft voor dat alle MKBA's die worden opgesteld vanaf 1 januari 2021 volgens dit advies dienen te worden uitgevoerd. De nieuwe discontovoet is 2,25 procent (gecorrigeerd voor inflatie), opgebouwd uit een risicovrij deel van -1 procent en een risicopremie van 3,25 procent. De aanbevolen waarde voor het risicovrije deel van -1 procent is gebaseerd op de waargenomen reële risicovrije rentes. Door de projecteffecten te disconteren en de contante waarden te berekenen, worden kosten en baten die in toekomstige jaren vallen goed vergelijkbaar.

Figuur 2.1 Relatie contante waarde, kosten en baten (illustratief voorbeeld)

2.5 Uitkomsten MKBA

Als de contante waarden van de kosten en die van de baten berekend zijn, wordt de uitkomst van de MKBA op verschillende manieren gepresenteerd:

- De netto contante waarde is het saldo van alle contant gemaakte baten minus de kosten. Indien de netto contante waarde hoger is dan nul, is het project vanuit maatschappelijk-economisch perspectief rendabel (en vice versa).
- De baten-kostenverhouding geeft de verhouding door de contante baten te delen door de contante kosten. Een project met een baten-kostenverhouding van 1 of hoger is maatschappelijk gezien een rendabel project (en vice versa).

De bovengenoemde indicatoren hebben allemaal betrekking op kosten en baten die 'gemonetariseerd' (in geld uitgedrukt) zijn. Het is echter goed te realiseren dat niet alle effecten in deze studie in geld uit te drukken zijn. Ondanks dat deze effecten niet gemonetariseerd zijn, betreft het wel maatschappelijke kosten en baten die per saldo kunnen leiden tot veranderingen in (brede) welvaart. Deze effecten worden kwalitatief beschreven en in de MKBA weergegeven met plussen en minnen. De gemonetariseerde en de niet-gemonetariseerde effecten moeten integraal beschouwd worden als uitkomst van de MKBA.

2.6 Berekening effect bbp

Een MKBA is een geschikt instrument om op objectieve en gestructureerde wijze inzicht te geven in de kosten en maatschappelijke baten van een project, die in de loop van de tijd kunnen optreden. In een MKBA wordt een opstelling gemaakt van de geldwaarde van alle voor- en nadelen die alle relevante actoren (burgers, bedrijven) in de samenleving ondervinden van de uitvoering van een

project. Wat niet in geldwaarde kan worden uitgedrukt wordt kwalitatief beschreven. Het voordeel van de MKBA is dat effecten zoveel mogelijk in dezelfde eenheid (geld) worden uitgedrukt en daarmee goed te vergelijken zijn op een rationale schaal, de absolute waarden zijn bekend. Bovendien kan op basis van deze bedragen een totaal saldo worden berekend, waarmee een uitspraak kan worden gedaan over de efficiëntie van een project/oplossing. Ook kan, mits goed gepresenteerd, het effectenoverzicht dat ten grondslag ligt aan de waardering van effecten worden gebruikt om een oordeel te vellen over de effectiviteit van een project/oplossing.

In de regel wordt in een MKBA gekeken naar de effecten op nationale schaal: het saldo van kosten en baten geeft het effect weer voor de algemene welvaart in Nederland. Herverdelingseffecten, bijvoorbeeld tussen groepen of gebieden, zitten in het netto saldo besloten, maar vallen tegen elkaar weg en zijn dan niet zichtbaar.

Door de investeringen in de drie casussen ontstaan verschillende effecten. In de navolgende hoofdstukken zijn deze effecten gepresenteerd. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen kwantitatieve en kwalitatieve effecten, en nationale effecten en herverdelingseffecten. Een voorbeeld van een herverdelingseffect is de besparing op uitkeringen. Voor de werkloze betekent het in de situatie voor het scholingsfonds dat de gemeente een uitkering betaalt en dat hij/zij een uitkering ontvangt. Op nationale schaal bezien, vallen deze uitgaven en inkomsten (herverdelingseffect) tegen elkaar weg en is er geen positief netto-effect voor de nationale welvaart. De ontvanger van de uitkering heeft tenslotte een baat in de vorm van een uitgekeerd bedrag en de verstrekker, de overheid, een kost ter grootte van datzelfde uitgekeerde bedrag.

3 Innovatieve rechtspleging

3.1 Achtergrond en doel

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat een substantieel deel van de burgers rechtsproblemen ervaart.²⁶ Zo blijkt uit de geschilbeslechtingdelta dat 57% van de respondenten aan het onderzoek minimaal één (potentieel) juridisch probleem ervoer in een periode van vijf jaar (N = 5.513).²⁷ Uit onderzoek van het WODC blijkt dat ongeveer 35% van de bedrijven met tot tien personeelsleden in dienst, een of meer conflicten heeft gehad ten tijde van de uitvoer van het onderzoek.²⁸

Dergelijke problemen kunnen van grote invloed zijn op het welzijn van de betrokken burgers en bedrijven. De schade die dergelijke problemen aanrichten wanneer zij niet tijdig en rechtvaardig worden opgelost, kan eveneens aanzienlijk zijn. De geschilbeslechtingdelta van WODC toont bovendien aan dat het aantal problemen dat effectief wordt opgelost naar tevredenheid van de betrokken partijen terugloopt.²⁹ De vraag is of verdere investeringen in het huidige bestel de juiste manier is om deze problematiek te adresseren.

Het programma 'Vrederecht hardmaken' waarvoor het Ministerie van Justitie en Veiligheid samen met HiilL een aanvraag voor het Groeifonds indient heeft daarom als missie dat in 2030, 80% van de ernstige rechtsproblemen wordt opgelost via een overeenkomst of neutrale beslisser of voorkomen. Innovatieve rechtspleging staat hierbij centraal. Deze nieuwe producten zijn gericht op de meest urgente rechtsproblemen ('people-centred justice'). Daarnaast concentreren deze producten zich op meer neutralere interventies in plaats van beslissingen door de rechter. Zij zijn daarmee duurzamer van aard. Bovendien worden de producten waar nodig herzien en aangepast wanneer hiertoe mogelijkheden ontstaan (evidence-based practice).

3.2 Activiteiten

Om deze missie te verwezenlijken, voorzien het Ministerie van Justitie en Veiligheid en HiilL een aantal activiteiten. Doel hiervan is om innovatie in de rechtspleging te faciliteren. Hierbij hanteren zij de people-centred justice strategie. Het programma Vrederecht hard maken ziet er tussen 2021 en 2022 op hoofdlijnen als volgt uit:

1. Data

Hierbij wordt onder anderen gekeken naar welke rechtsproblemen mensen ervaren en wordt inzicht vergaard over: om hoeveel mensen gaat het? Wat is de gemiddelde impact? Welke groepen zijn extra kwetsbaar? Welke uitkomsten hebben ze nodig en in welke mate krijgen ze die?

2. Wat werkt voor de mensen?

Het verder ontwikkelen en invoeren van gespecialiseerde, evidence-based behandelingen voor de meest voorkomende rechtsproblemen. Aan de hand van evidence-based practice wordt inzicht verkregen in wat geschikte behandelingen zijn om het probleem op te lossen en/of te

²⁶ O.a. World Justice Project & OECD (2019). Building a Business Case for Access to Justice. en WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

²⁷ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

²⁸ WODC (2019). Geschillen in het MKB.

²⁹ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

voorkomen. Hierbij wordt onder anderen gebruik gemaakt van het *innovatie lab* waarbij kennis uit pilots, onderzoek en het buitenland vertaald naar systematische ontwerpen van de-escalerende procedures. Deze bestaan uit een gerichte mix van bemiddeling en regie, met gedoseerde en getimede inzet van experts en rechtelijke macht. Deze nieuwe procedures zijn gebaseerd op bijvoorbeeld uitelkaar.nl en kennis uit pilots.

3. Schalen

Het verbeteren van overheidsvoorzieningen zoals rechtspleging en diensten op de juridische markt zoals de sociale advocatuur. Hierbij wordt gestart met het testen en doorontwikkelen van procedures op kleinere schaal (Den Haag) om dit vervolgens landelijk uit te rollen. Ook wordt nagedacht over het creëren van voldoende capaciteit om innovatieve rechtsvoorzieningen op te kunnen schalen.

4. Reguleren / financieren

De ontwikkeling van institutionele rollen, financiering en regulering die deze innovatie faciliteren. Vragen als 'welke regulering, financiering en investeringen zijn er nodig?' staan hierbij centraal. Het borgen van gezamenlijke fundamenteën door systeem rechtspleging.

5. Beweging

De organisatie van de publiek-private samenwerking en de (internationale) kennisinfrastructuur die nodig is voor deze maatschappelijke transitie.

3.3 Kosten

Om innovatieve rechtspleging te faciliteren, worden door het Ministerie van Justitie en Veiligheid en HiiL tussen 2021 en 2025 de volgende kosten beraamd.

Tabel 3.1 Kosten om innovatieve rechtspleging te bewerkstelligen (bron: pitch groeifonds HiiL)

	2022	2023	2024	2025	Totaal
1. Data: uitkomsten voor mensen centraal	4,0 M	3,7 M	2,1 M	2,1 M	11,9 M
2. Effectieve behandelingen voor uitkomsten die mensen nodig hebben	17,7 M	19,9 M	18,2 M	17,7 M	73,5 M
3. Verbeterde rechtsdiensten (<i>gamechangers</i>)					
3.a Vrederecht voor lokale relaties	2,9 M	6,7 M	8,6 M	7,4 M	25,6 M
3.b One stop procedures voor rechtvaardigheid op schaal	11,0 M	10,6 M	10,4 M	7,6 M	39,6 M
3.c Strafrecht wordt probleemoplossend	7,3 M	7,4 M	6,9 M	5,4 M	27,0 M
3.d Rechtsbijstand op missie	6,6 M	8,7 M	12,7 M	9,7 M	37,8 M
3.e Gebruiksvriendelijke contracten voor sleutelrelaties	1,5 M	7,7 M	6,7 M	3,7 M	19,6 M
4. Justitie reguleert duurzame innovatie	5,0 M	5,3 M	4,6 M	3,5 M	18,5 M
5. People-centred justice vanuit de stad van vrede en recht	15,7 M	19,5 M	18,5 M	17,5 M	71,4 M
Programma management	4,9 M	4,7 M	4,3 M	4,2 M	18,1 M
Totaal	76,7 M	94,2 M	93,2 M	78,8 M	342,9 M

De in de MKBA opgenomen kosten van innovatieve rechtspleging betreffen de contante waarde van:

- de hierboven opgenomen totale begroting van 2022 tot en met 2025 van circa €340 miljoen;
- met vervolgens vanaf 2026 jaarlijks een (beheer)last van circa €39 miljoen.

3.4 Risico's

De uitvoering van het programma kent verschillende risico's. Deze worden door het Ministerie van Justitie en Veiligheid alsmede door HiiL erkent. Deze risico's kunnen van invloed zijn op de wijze waarop het programma uitgevoerd kan worden en het succes hiervan. Bij risico's valt te denken aan onvoldoende overeenstemming over de te bereiken uitkomsten. Een dergelijke discrepantie kan van invloed zijn op de monitoring van het programma alsook op de wijze waarop burgers en bedrijven de innovatieve rechtspleging ervaren. Een ander geïdentificeerd risico betreft de beperkte beschikbaarheid van onderzoek naar 'wat werkt' waardoor het evidence-based werken in het gedrang komt. Ten slotte erkennen het Ministerie van Justitie en Veiligheid en HiiL dat zowel de het huidige rechtssysteem als de politiek open dienen te staan voor dergelijke innovaties. Onvoldoende buy-in kan een negatief effect hebben op de uitwerking van het programma.

Het voornaamste risico voor de MKBA is gerelateerd aan de vereiste veranderingen in wet- en regelgeving om de innovaties in de rechtspleging te doen slagen. Indien regelgeving niet of onvoldoende aangepast kan worden zal dit weerslag hebben op de effectiviteit van het ontplooiën van de game changers. In de aanvraag wordt hierop geanticipeerd doordat ook de noodzakelijke investeringen in het ontwikkelen van wet- en regelgeving zijn voorzien. Hierbij wordt mede ingezet op het creëren van bewustzijn onder ambtenaren en juridisch professionals.

Daarnaast speelt mee dat de game changers voldoende (politieke) ruimte moeten krijgen om zich ten volle ontplooiën. Wanneer de speelruimte voor de innovaties beperkt wordt dan heeft dit een negatief effect op de effectiviteit en daarmee hun bijdrage aan het bbp. De aanvraag mitigeert dit risico met name door in te zetten op transparante informatievoorziening en dialoog.

4 Casus 1: echtscheidingen

4.1 Achtergrond

Een echtscheiding is doorgaans van grote invloed op de beide ex-partners en eventueel betrokken kinderen. Om tot een scheiding te komen, dienen de ex-partners afspraken te maken. Dit kan leiden tot juridische procedures met onbedoeld polarisatie en escalatie van het conflict als gevolg. Een alternatief voor een juridische procedure is mediation. Echter, mediation biedt slechts soelaas voor een beperkte groep van de scheidende stellen. Ongeacht de complexiteit van de echtscheidingsprocedure, trekt een echtscheiding een wissel op het (tijdelijke) welzijn van de ex-partners en eventueel de kinderen. De scheiding heeft ook impact op verschillende andere vlakken, waaronder op emotioneel en financieel terrein. Idealiter verloopt de echtscheidingsprocedure zo soepel mogelijk om de nadelige impact van deze gebeurtenis zo veel mogelijk te beperken.

4.2 Activiteiten

Hoe de rechtszorg voor scheiding er precies uit gaat zien, als het programma zijn volle werking heeft gehad, ligt in de toekomst besloten. Waarschijnlijk ontstaat een combinatie van het beste uit moderne familie-rechtspraak, bemiddeling en online ondersteuning voor onderhandeling.

Deze wordt gericht op de belangrijkste uitkomsten waarmee families verder kunnen, zoals een verwerkte scheiding voor alle gezinsleden, een stabiele en veilige situatie voor de opgroeiende kinderen, een eerlijke regeling voor de financiën, aanvaardbare huisvesting voor de gezinsleden en effectieve onderlinge communicatie, met goed contact tussen iedere ouder en ieder kind.

Ook zullen bewezen effectieve interventies beschikbaar zijn voor complicaties, zoals mensen met onoverzichtelijke schulden, bij gezinsleden met psychische problemen, bij contactverlies met een ouder of bij verwevenheid met een eigen bedrijf. De scheiding komt tot stand onder toezicht van een rechter die de afspraken toetst op effectiviteit en evenwichtigheid (om machtsoverwicht te compenseren).

Afspraken worden regelmatig herzien als dat nodig is: in de periode van drie jaar na de scheiding komen er nieuwe partners, voornemens om ver weg te verhuizen of verandert de werksituatie van een van de partners. Als een afspraak niet goed werkt, kan de rechter dat onderzoeken, en de ouders tot medewerking bewegen, eventueel met sancties.

De meeste uitgewerkte visies op “one-stop procedures” voor scheiding gaan uit van drie hoofdvarianten. Een met veel zelfwerkzaamheid voor paren met een grote mate van zelfredzaamheid die in harmonie uit elkaar gaan. Wevorce.com en Uitelkaar.nl zijn voorbeelden. Een met een neutrale gezinsadvocaat als casemanager die de partijen begeleidt, tot elkaar brengt en eventueel een beslissing van de rechter voorbereidt (voor de meerderheid van de paren). En een voor zware, complexe scheidingen waarin een casemanager vooral zorgt dat gespecialiseerde interventies tot stand komen onder intensief toezicht van de rechter en/of de Raad voor de Kinderbescherming.

Verder is te verwachten dat er bij het aangaan van een duurzame relaties met kinderen veel meer ondersteuning komt om de relatie goed “in te richten” en te anticiperen op de conflicten die in iedere duurzame partnerrelatie onvermijdelijk ontstaan (gebruiksvriendelijke contracten).

Zie voor deze visies in Nederland het programma [Scheiden zonder schade](#) (2017), een [Visiedocument](#) (2016) van de rechtspraak en het initiatief [Rechtszorg in plaats van rechtstrijd bij scheiding](#) (2016) van een aantal experts. In de VS bijvoorbeeld het Family Justice Initiative van IAALS, het National Centre for State Courts en de National Council of Juvenile and Family Court Judges (2019).

4.3 Aantal begunstigden

In 2019 zijn 32.776 scheidingen voltrokken (zowel huwelijken als geregistreerd partnerschappen). De afgelopen 25 jaar eindigen gemiddeld tien op de duizend huwelijken in een echtscheiding. In 2019 betrof dit 8,9 op de duizend huwelijken.³⁰

Begunstigden projectalternatief

Een platform als uitelkaar.nl richt zich op stellen die op een harmonieuze wijze willen en kunnen scheiden. Een belangrijk gevolg hiervan is een vermindering van het aantal vechtscheidingen, hoger beroep en omgangsonderzoeken en beschermingsonderzoeken bij kinderen. Op basis van cijfers van de Raad van de Rechtspraak blijkt dat in 500 gevallen een scheidingszaak bij het hof diende. Circa 10% tot 15% van de scheidingen betreft een vechtscheiding.³¹ In 8,8% van alle scheidingen is sprake van een omgangsonderzoek en in 2,3% van alle scheidingen is sprake van een beschermingsonderzoek bij kinderen.³²

Volgende tabel geeft deze cijfers weer.

Tabel 4.1 Aantal scheidingen uitgesplitst naar juridische procedure (2019)

Scheidingen per juridische procedure (2019)	Aantal
Totaal aantal scheidingen voltrokken (huwelijk en geregistreerd partnerschap)	32,776 ³³
Aantal scheidingen aangedragen rechtbank; gemeenschappelijk verzoek	22,190 ³⁴
Aantal scheidingen aangedragen rechtbank; eenzijdig verzoek	11,79035
Aantal scheidingen aangedragen bij hof (hoger beroep)	500 ³⁶
Aandeel vechtscheidingen	10%-15%
Aandeel omgangsonderzoek kinderen	8,8%
Aandeel beschermingsonderzoek kinderen	2,3%

De doelstelling van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en HiiL met het 'Vrederecht hardmaken' programma is om 80% van de rechtsproblemen op een rechtvaardige wijze door middel van inzet van innovatieve rechtsvoorzieningen op te lossen. Het streven van uitelkaar.nl is om op termijn alle echtscheidingen via het platform te kunnen realiseren. Dit zou betekenen dat op termijn jaarlijks 32.776 echtscheidingen via een platform als uitelkaar.nl voltrokken zouden kunnen worden.³⁷ Hierbij is aangenomen dat voor 80% van de gevallen dit succesvol is en de overige 20% alsnog de huidige weg bewandelt.

³⁰ <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/scheiden>

³¹ <https://www.huiselijkgeweld.nl/dossiers/vechtscheidingen>

³² <https://www.nji.nl/cijfers/scheiding>

³³ <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/scheiden>; NB: het aantal voltrokken scheidingen in 2019 ligt lager dan het aantal aangedragen scheidingen in 2019, omdat niet alle scheidingen binnen dat jaar zijn afgerond.

³⁴ Raad voor de Rechtspraak (2020). Jaarverslag 2019.

³⁵ Raad voor de Rechtspraak (2020). Jaarverslag 2019.

³⁶ Raad voor de Rechtspraak (2020). Jaarverslag 2019.

³⁷ In de MKBA wordt gerekend met 32.776 echtscheidingen (2019).

Begunstigden nulalternatief

In de MKBA worden additionele effecten berekend ten opzichte van een nulalternatief. Daarom is meegenomen hoeveel procent van de scheidingen voltrokken zouden worden met inzet van innovatieve rechtsvoorzieningen als uitelkaar.nl wanneer dit platform niet breder ingezet zou worden via het Nationaal Groeifonds. Hierbij is uitgegaan van de cijfers over de inzet van uitelkaar.nl en de ontwikkeling van deze cijfers sinds de start van het initiatief. Verondersteld wordt dat het aantal gesloten huwelijken en het aantal echtscheidingen gelijk blijft, waarbij tussen 2022 en 2030 de doelgroep van uitelkaar.nl groeit tot in 2030 100% van het aantal echtscheidingen (32.776 in 2019) via uitelkaar.nl wordt geregeld.

Begunstigden additioneel t.o.v. het nulalternatief

Tenslotte is het aantal additionele begunstigden bepaald door het beoogde aantal begunstigden van het projectalternatief te verminderen met het aantal begunstigden dat uit elkaar gaat met inzet van voorzieningen als uitelkaar.nl in het nulalternatief. In de MKBA is aangenomen dat het gaat om 80% reductie in echtscheidingen, omgangsonderzoeken en beschermingsonderzoeken.

4.4 Kosten

Kosten innovatie

De directe gebruikskosten van uitelkaar.nl bestaan uit de aanschaf van een module met eventueel aanvullende diensten. Wat betreft de module kan een echtpaar voor een echtscheiding kiezen voor een scheidingsplan (€395 per persoon) of een scheidingsplan met ouderschapsplan (€450 per persoon).³⁸ Ook kan het echtpaar kiezen voor aanschaf van een mediatontraject voor een meerprijs van €300 per persoon. Andere extra diensten die het echtpaar kan aanschaffen zijn onder andere een partneralimentatieberekening, een pensioenadviesrapport of een financieel planningsrapport.³⁹ ⁴⁰ De prijzen voor deze extra diensten variëren van €50 tot €500. Naast de aanschaf van een module en eventuele extra diensten, dient het koppel griffiekosten te betalen (€309 per echtscheiding).⁴¹ Een rechter doet uiteindelijk immers een uitspraak over het verzoek tot echtscheiding. Per echtscheidingsprocedure heeft de rechtspraak daar een budget van €1.682 voor beraamd.⁴²

Kosten nulalternatief

De kosten voor een echtpaar dat via de traditionele route uit elkaar gaat hangen af van het verzoek van het echtpaar: de kosten voor een gemeenschappelijk verzoek zijn anders dan de kosten voor een eenzijdig verzoek. Bij een gemeenschappelijk verzoek kan het koppel gebruik maken van een gezamenlijke advocaat à €750 tot €3.000 euro per echtscheiding.⁴³ De griffiekosten van €309 hoeven bij een gemeenschappelijk verzoek éénmaal voldaan te worden.⁴⁴ Bij een eenzijdig verzoek zal het echtpaar ieder een eigen advocaat in de arm nemen. De kosten daarvan kunnen oplopen tot €3.000 per persoon.⁴⁵ Daarnaast dienen beide partners griffiekosten te betalen (€309 per persoon).⁴⁶ Mocht het echtpaar in aanvulling op de juridische procedure gebruik willen maken van een mediationtraject, dan kan dat €1.170 tot €4.000 kosten.⁴⁷ Ook voor het nulalternatief geldt dat de rechtspraak per echtscheidingsprocedure een budget van €1.682 heeft. Mocht een partner na

³⁸ <https://uitelkaar.nl/alle-diensten/>

³⁹ <https://uitelkaar.nl/alle-diensten/>

⁴⁰ Deze aanvullende diensten worden in deze MKBA buiten beschouwing gelaten.

⁴¹ <https://www.rechtspraak.nl/Onderwerpen/Echtscheiding/Paginas/kosten.aspx#tabs>

⁴² WODC (2019). Rechtspleging Civiel en Bestuur 2019.

⁴³ <https://www.advocaat-kosten.nl/kosten-advocaat-echtscheiding>

⁴⁴ <https://www.rechtspraak.nl/Onderwerpen/Echtscheiding/Paginas/kosten.aspx#tabs>

⁴⁵ Kosten gebaseerd op verdubbeling van de kosten van één advocaat.

⁴⁶ Bij een eenzijdig echtscheidingsverzoek in het civiel recht betalen eiser en gedaagde beide het griffierecht.

⁴⁷ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

de uitspraak van de rechter in beroep willen gaan, dan hanteert de rechtspraak een budget van €6.403 voor het hoger beroep.⁴⁸ Voor het scheidende echtpaar brengt dit extra advocatenkosten met zich mee die oplopen tot €3.000 per persoon.⁴⁹

4.5 Effecten

Onderstaand effectenschema dient als basis voor de MKBA-berekening. Deze is gebaseerd op de EffectenArena die heeft plaatsgevonden met de betrokken actoren.⁵⁰ De baten in de donkerblauwe vlakken zijn doorgerekend. Aan de linkerkant van het schema zijn de diverse investeerders zoals HiiL en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Daarnaast zijn de activiteiten van de propositie uitgewerkt. Vervolgens wordt de concrete output van de propositie beschreven, waarbij door middel van pijlen de *intermediate* effecten en de daaruit voortvloeiende baten te zien zijn.

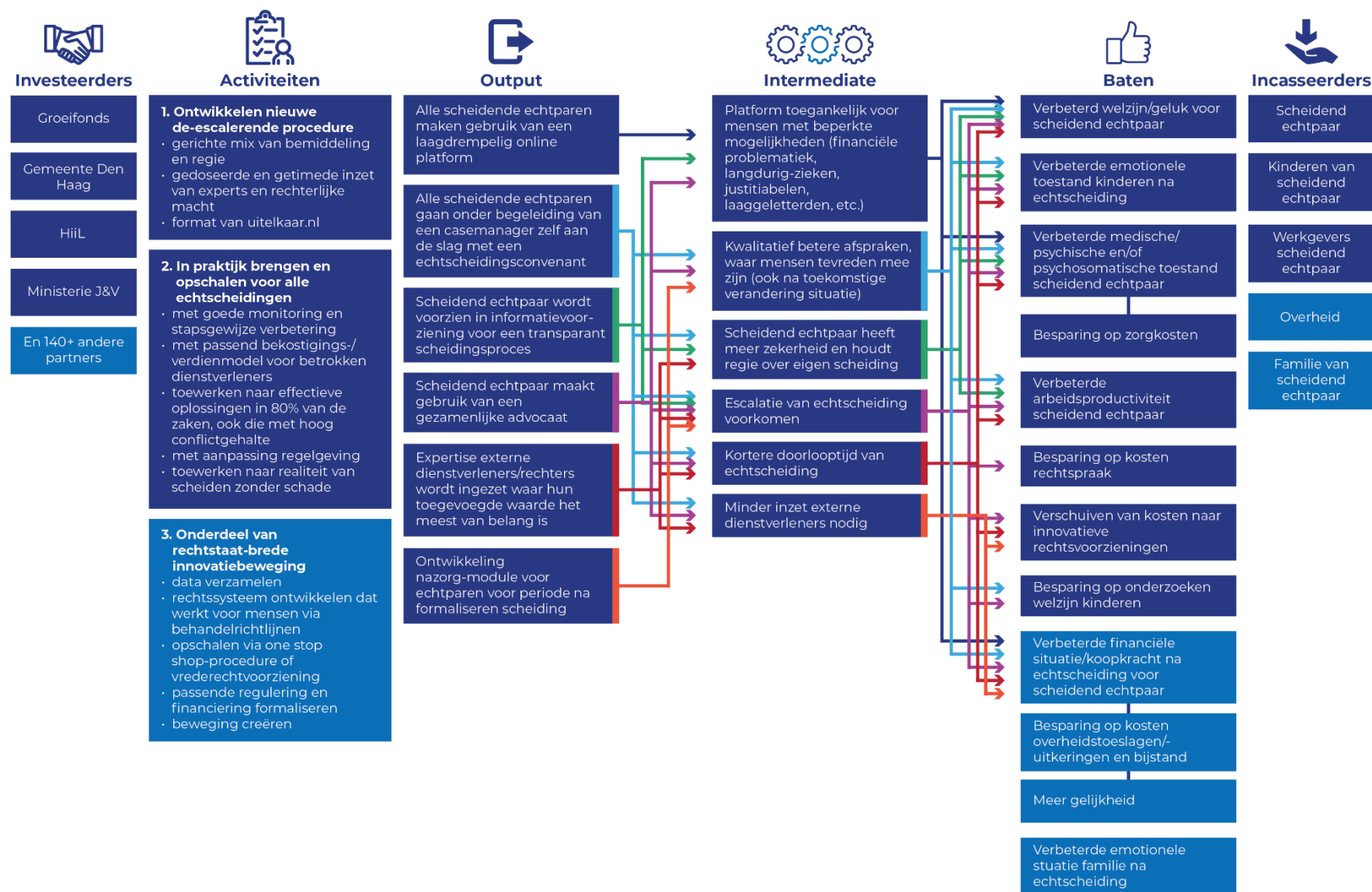
Ter illustratie: uitelkaar.nl biedt scheidende echtparen een laagdrempelig online platform, waardoor mensen met beperkte mogelijkheden gebruik kunnen maken dit platform en niet langer afhankelijk zijn van extra (juridische) ondersteuning en bijbehorende kosten. Dit maakt dat deze mensen minder verlies van welzijn of geluk zullen ervaren door hun echtscheidingsproces. Tot slot zijn aan de rechterkant van het schema de incasseerders van de baten te zien, waaronder het scheidende echtpaar en hun kinderen. De exacte kosten en volumes die voor deze casus zijn meegenomen in de MKBA zijn opgenomen in de bijlagen.

⁴⁸ WODC (2019). Rechtspleging Civiel en Bestuur 2019.

⁴⁹ Kosten gebaseerd op verdubbeling van de kosten van een eigen advocaat in een echtscheidingszaak bij de rechtbank.

⁵⁰ Zie bijlage I voor een overzicht van deelnemers aan de EffectenArena.

Figuur 4.1 Effectenschema casus 1: echtscheidingen

Effecten MKBA

Tabel 4.2 Resultaten echtscheidingen

Resultaat Quickscan MKBA	Jaarlijks	Contante waarde / % bbp-effect
Transactiekosten	- €18.000.000	- €385.000.000
Arbeidsproductiviteit	€37.000.000	€775.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (excl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>€19.000.000</i>	<i>0,002%</i>
Maatschappelijke kosten	€65.000.000	€1.388.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (incl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>€84.000.000</i>	<i>0,011%</i>
Kwaliteit van leven	€86.000.000	€1.818.000.000
Saldo MKBA	€170.000.000	€3.596.000.000

Voorgaande tabel geeft het resultaat weer van de Quickscan MKBA, inclusief het bbp-effect. De individuele effecten worden hierna omschreven en toegelicht. Het bbp-effect is weergegeven in- en exclusief de impact op kosten voor zorg- en maatschappelijke hulpverlening ('maatschappelijke kosten'). Preventie van kosten voor zorg en maatschappelijke hulpverlening lijkt zich in de praktijk namelijk niet altijd als financieel-economisch resultaat te manifesteren.

Onzekerheid over de effecten is inherent is aan een beoordeling van vernieuwing en innovatie. Resultaten dienen te worden gelezen rekening houdend met deze onzekerheid. Het resultaat is een indicatieve inschatting van geïdentificeerde effecten.

Verbeterd welzijn/geluk voor scheidend echtpaar

Een echtscheiding is een emotioneel belastende aangelegenheid. Door het scheidende echtpaar zelf de regie te laten behouden in hun scheiding en het mogelijk te maken op of effectieve wijze tot kwalitatief betere afspraken te komen, leidt de echtscheiding tot een verbetering van het welzijn of geluk van het scheidende echtpaar ten opzichte van de effecten van een traditionele scheiding.⁵¹

In de MKBA is gerekend met een qaly (*Quality-Adjusted Life Years*)⁵² afgeleid van data over de gezondheidseffecten van een burn-out. De qaly voor welzijn/geluk is gesteld op 0,187, waarbij een gezond levensjaar een waarde heeft van €75.000.⁵³ Dit effect is doorgerekend over de partners waarbij een vechtscheiding wordt voorkomen.

Verbeterde emotionele toestand kinderen na echtscheiding

Net als voor het scheidend echtpaar, belast een echtscheiding ook de kinderen van het echtpaar. De emotionele impact van een echtscheiding op kinderen kan groot zijn, dit geldt in het bijzonder voor escalerende of complexe scheidingen.⁵⁴ Dit kan leiden tot onder andere problemen op school en een verhoogd risico op delinquent gedrag. Wanneer de ouders van de kinderen escalatie van hun scheiding kunnen voorkomen en met goede afspraken uit elkaar gaan, dan resulteert dit in een verbeterde emotionele toestand van de kinderen na de echtscheiding vergeleken met de effecten van een traditionele echtscheiding.⁵⁵

In de MKBA is gerekend met de effecten van de echtscheiding op schoolproblematiek bij kinderen en op een verhoogd risico op delinquent gedrag. Voor schoolproblematiek is gerekend met een bedrag van €31.037 per kind per jaar gebaseerd op een aanname over een inkomensreductie als

⁵¹ EconVision (2013). Sociaal-economische gevolgen van echtscheiding.

⁵² Qaly's zijn een veelgebruikte maten in economische evaluaties met betrekking tot gezondheid. De qaly toont het aantal levensjaren vermenigvuldigd met een correctiefactor van de kwaliteit van leven in die levensjaren.

⁵³ <https://www.mkba-informatie.nl/mkba-voor-gevorderden/richtlijnen/werkwijzer-voor-kosten-batenanalyses-het-sociale-domein/>

⁵⁴ EconVision (2013). Sociaal-economische gevolgen van echtscheiding.

⁵⁵ EconVision (2013). Sociaal-economische gevolgen van echtscheiding.

gevolg van een lager opleidingsniveau. Voor een verhoogd risico op delinquent gedrag is dit bedrag €25.687, gebaseerd op een aanname over de kans dat kinderen uit een gebroken gezin een verhoogd risico op delinquent gedrag hebben.⁵⁶ Daarnaast zijn in de MKBA de kosten meegenomen die bij complexe scheidingen gemaakt worden met betrekking tot kinderen. Dit betreffen de kosten van een omgangsonderzoek (€3.684), een beschermingsonderzoek (€3.913) en overig jeugd beschermingsonderzoek (€3.913).⁵⁷

Verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand scheidend echtpaar

De stress en spanning die een echtscheiding met zich meebrengt, kan voor het scheidende echtpaar leiden tot medische, psychische en/of psychosomatische klachten.⁵⁸ Door het scheidend echtpaar zelf de leiding te laten nemen en betere afspraken te laten maken verbetert de medische, psychische en/of psychosomatische toestand van het scheidend echtpaar in vergelijking met de effecten van een traditionele scheiding.

In de MKBA is voor gezondheidsproblemen en de behoefte aan gezondheidszorg gerekend met een bedrag van €200 voor één jaar bij beide partners. Hierbij is gebruik gemaakt van de kosten van mensen met ernstige zorgen.⁵⁹

Besparing op zorgkosten

Wanneer het scheidende echtpaar door een efficiëntere scheiding minder medische, psychische en/of psychosomatische klachten ervaren, leidt dit tot een besparing op de zorgkosten van dit echtpaar.⁶⁰ Om te voorkomen dat er in de MKBA dubbel wordt gerekend met de kosten of baten van effecten, is de besparing op zorgkosten in de MKBA gekoppeld aan de verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand van het scheidende echtpaar.

Verbeterde arbeidsproductiviteit scheidend echtpaar

Een gevolg van de medische, psychische en/of psychosociale klachten die ontstaan door een echtscheiding is een productiviteitsverlies van het scheidende echtpaar. Zo melden personen die in scheiding liggen zich vaker ziek op hun werk.⁶¹ Wanneer de medische, psychische en/of psychosomatische toestand van het scheidende echtpaar verbetert, zal ook de arbeidsproductiviteit van het echtpaar verbeteren vergeleken met de effecten van een traditionele echtscheiding.

In de MKBA is gerekend met een gemiddelde van 1,2% ziekteverzuim door als gevolg van een echtscheiding.⁶² Het totale gemiddelde jaarlijkse inkomen bedraagt € 33.852 bruto per persoon.

Besparing op kosten rechtspraak

Wanneer echtscheidingen via innovatieve vormen van rechtspleging geregeld kunnen worden, levert dit een besparing op voor de kosten van de rechtspraak. Personeel van de rechtspraak zal immers minder tijd kwijt zijn aan het behandelen van echtscheidingszaken wanneer het scheidende echtpaar zelfstandig aan de slag gaat met het opstellen van een echtscheidingsconvenant.⁶³

Door escalatie van echtscheidingen te voorkomen, zullen er naar verwachting minder echtscheidingszaken in hoger beroep behandeld worden. De kosten van een procedure in hoger beroep zijn voor deze MKBA gesteld op €6.403.⁶⁴

⁵⁶ EconVision (2013). Sociaal-economische gevolgen van echtscheiding.

⁵⁷ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

⁵⁸ Amato (2010). Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments.

⁵⁹ <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Discussion-Paper-428-Problematic-debts-and-ill-health.pdf>

⁶⁰ Amato (2010). Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments.

⁶¹ EconVision (2013). Sociaal-economische gevolgen van echtscheiding.

⁶² TNO (2007). Ziekteverzuim bij echtscheiding.

⁶³ Dit effect is genoemd in de EffectenArena voor de casus echtscheidingen.

⁶⁴ WODC (2019). Rechtspleging Civiel en Bestuur 2019.

Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen

Wanneer escalatie van een echtscheiding voorkomen kan worden, betekent dat dat minder echtscheidingen uiteindelijk een complexe scheiding of vechtscheiding worden. Het voorkomen van escalatie draagt daarmee bij aan een besparing op de kosten van de rechtspraak, terwijl de kosten voor het gebruik van het de-escalerende platform toenemen.⁶⁵ Zo ontstaat er een verschuiving van de kosten van juridische procedures naar de innovatieve rechtsvoorzieningen.

In de MKBA is voor dit effect gerekend met de kosten van de inzet van juridisch professionals. Dit zijn de kosten van de inzet van (advocaat) mediators (€2.000 per casus)⁶⁶, een gezamenlijke advocaat (€2.500 per casus)⁶⁷, ieder een eigen advocaat (€6.000 per casus)⁶⁸, notarissen (€2.000 per casus), psychologen of coaches (€2.000 per casus) en financieel adviseurs (€2.000 per casus). De drie laatstgenoemde kostenposten zijn gebaseerd op aannames op basis van de kosten van de inzet van een (advocaat) mediator.

Besparing op onderzoeken welzijn kinderen

Bij complexe scheidingen waar kinderen bij betrokken zijn kan het zijn dat er in de echtscheidingsprocedure behoefte is aan nader onderzoek naar het welzijn van de kinderen. Dit onderzoek kan een omgangsonderzoek, beschermingsonderzoek of overig Jeugd Bescherming onderzoek zijn.⁶⁹ Wanneer minder echtscheidingen escaleren, zullen minder van dergelijke onderzoeken nodig zijn.

De kosten van dergelijke onderzoeken zijn meegenomen in de MKBA. Voor een omgangsonderzoek is dit €3.684, voor een beschermingsonderzoek €3.913 en voor een overig Jeugd Bescherming onderzoek ook €3.913.⁷⁰

Daarnaast zijn er een aantal effecten geïdentificeerd waaraan niet gerekend is, te weten:

Verbeterde financiële situatie/koopkracht na echtscheiding voor scheidend echtpaar

Wanneer een echtpaar hun echtscheiding op efficiënte wijze kan rondkrijgen, zonder daarbij overmatig gebruik te maken de hulp van juridisch dienstverleners, verbetert dit de financiële situatie en koopkracht van het scheidende echtpaar in vergelijking met de effecten van een traditionele scheiding.⁷¹

Besparing op kosten overheidstoelagen/-uitkeringen en bijstand

Tijdens een echtscheiding maakt het scheidend echtpaar afspraken met elkaar over de financiën. Wanneer er middels een innovatieve vorm van rechtspleging wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van deze afspraken en in de efficiëntie van het proces, zullen er minder mensen als gevolg van hun scheiding aanspraak hoeven te maken op overheidstoelagen, -uitkeringen of bijstand.⁷²

⁶⁵ Dit effect is genoemd in de EffectenArena voor de casus echtscheidingen.

⁶⁶ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

⁶⁷ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

⁶⁸ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

⁶⁹ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

⁷⁰ Significant (2020). Kostenanalyse bij complexe scheidingen.

⁷¹ Motivation (2019). Dag van de scheiding 2019.

⁷² EconVision (2013). Sociaal-economische gevolgen van echtscheiding.

Meer gelijkheid

In een traditionele scheiding beslist een rechter over de verdeling van allerlei zaken die vastgelegd worden in het echtscheidingsconvenant. Wanneer een scheidend echtpaar zelf afspraken maakt over de verdeling van die zaken zal dit leiden tot meer onderlinge gelijkheid binnen het scheidende echtpaar, bijvoorbeeld met betrekking tot de financiële situatie van de ex-partners.⁷³

Verbeterde emotionele situatie familie na echtscheiding

Een echtscheiding heeft niet alleen een emotionele impact op het scheidende echtpaar en hun kinderen, maar ook op de rest van de familie. Wanneer het scheidende echtpaar op een meer harmonieuze wijze uit elkaar gaat, leidt dit tot een verbeterde emotionele situatie van de familie ten opzichte de effecten van een traditionele echtscheiding.⁷⁴

4.6 Gevoeligheidsanalyse

Effectiviteit

In de MKBA is de aanname gedaan dat innovatieve rechtsvoorzieningen vroegtijdiger oplossingen aandragen, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en burgers meer betrekken en laten participeren. Daarbij is aangenomen dat 80% van de ernstige problemen wordt opgelost of voorkomen via een overeenkomst, neutrale beslisser of voorkomen. In volgende gevoeligheidsanalyse is het effect doorgerekend indien de effectiviteit half zo groot is, 40%.

Tabel 4.3 Gevoeligheidsanalyse scheidingen

Resultaat Quickscan MKBA	Jaarlijks	Contante waarde / % bbp-effect
Transactiekosten	- €51.000.000	- €1.074.000.000
Arbeidsproductiviteit	€18.000.000	€379.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (excl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>- €33.000.000</i>	<i>0,004%</i>
Maatschappelijke kosten	€32.000.000	€689.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (incl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>- €1.000.000</i>	<i>0,000%</i>
Kwaliteit van leven	€27.000.000	€581.000.000
Saldo MKBA	€26.000.000	€575.000.000

⁷³ Motivaction (2019). Dag van de scheiding 2019.

⁷⁴ Dit effect is genoemd in de EffectenArena voor de casus echtscheidingen.

5 Casus 2: overheidsproblematiek

5.1 Achtergrond

Juridische problemen tussen burger en overheid zijn een van de meest voorkomende conflicten die Nederlandse burgers ervaren.⁷⁵ Zaken zoals de toeslagenaffaire en de aardbevings schade in Groningen zijn actuele voorbeelden hiervan. Naast deze excessen bestaan ook meer lokale problemen met het krijgen van zorg, uitkeringen en/of vergunningen. De huidige procedure waarbij een burger eerst een klacht indient, vervolgens bezwaar kan maken en tot slot in hoger beroep kan gaan, zorgen onbedoeld voor polarisatie en escalatie van problemen. Dit leidt tot aanzienlijke schade voor de betrokken burgers. Met name langshepende conflicten 'zetten zich vast' in de persoon. Het proces, met veel onzekerheid over de uitkomst, heeft grote impact op de gezondheid, het welzijn en gevoel van geluk. Daarnaast resulteert dit ook in aanvullende kosten voor de overheden zelf.

5.2 Activiteiten

In 2030 is de wijze waarop burgers maatschappelijke en financiële ondersteuning krijgen van de overheid ingericht op basis van de beginselen van een responsieve rechtsstaat. Wederom met gebruikmaking van het beste dat rechtspraak en innovatieve vormen van rechtspleging al hebben te bieden.

Een online platform wordt gebruikt voor een intake door een casemanager van mensen die zorg of financiële bijstand nodig hebben. Dat wordt benut om hun persoonlijke situatie in kaart te brengen, gegevens die dit kunnen bewijzen te verzamelen en hun behoeften, wensen en zorgen voor ondersteuning. Daarbij wordt ook betrokken welke andere zorg- en ondersteuningstrajecten al lopen. Mensen hoeven niet zelf meer alle aanvraagprocedures bij verschillende instanties te doorlopen, maar het systeem brengt die bij elkaar op een plek.

Een casemanager zorgt, met hulp van "licht ontworpen" systemen aan de achterkant, dat de informatie en aanvragen op de goede plekken komen bij de uitvoeringsinstanties en dat de zorg of maatschappelijke ondersteuning tot stand komt, conform het niveau van voorzieningen dat de wet bepaalt.

Voor iedere behandelaar aan de kant van de overheid of aan de kant van de zorginstellingen is zichtbaar wat de betrokken persoon zelf zegt nodig te hebben en over de eigen situatie vermeldt. De casemanager spreekt regelmatig met de cliënt en zorgt dat de informatie up to date blijft. Als mensen de situatie onjuist lijken voor te stellen, helpt de casemanager ze tot een reëel beeld te komen, eventueel met inschakeling van sociale rechtsbijstand om het machtsevenwicht in balans te brengen.

⁷⁵ World Justice Project & OECD (2019). Building a Business Case for Access to Justice.

Bij geschillen wordt er prettig contact gelegd tussen de personen bij de betrokken uitvoeringsorganisaties die het probleem kunnen oplossen. Daarin kunnen de gerezen bezwaren worden besproken en misverstanden uit de wereld worden geholpen. Komen zij er niet uit, dan ondersteunt het online platform ook een procedure waarin de casemanager de betrokken personen in een geschiloplossingsgesprek brengt. Daarbij kan eventueel een bemiddelaar of een expert worden ingeschakeld. Ook is er waar nodig sociale rechtsbijstand.

Is er dan nog geen oplossing, dan wordt een gespecialiseerde rechter uitgenodigd om bij dit gesprek aan te schuiven. De rechter vraagt verder informatie op bij de uitvoeringsorganisaties en bij de cliënt. Om de onafhankelijkheid te waarborgen, voert de rechter vanaf dit moment de regie. De rechter brengt partijen tot elkaar, binnen het kader van de wettelijke normen. Lukt dat niet, dan neemt de rechter een beslissing, met als oriëntatie een zo goed mogelijke oplossing voor het probleem die past binnen een zo goed mogelijke interpretatie van de wettelijke normen. Na een door de rechter te bepalen tijd, meldt de casemanager bij de rechter of de genomen oplossing werkt en als rechtvaardig wordt ervaren. Als dat niet zo is, dan komt het probleem weer bij de rechter, zodat de oplossing kan worden verbeterd en aangepast.

Ontstaat bij toepassing van het wettelijke kader een onevenredigheid of een ander knelpunt, dan meldt de rechter dat bij de organisaties die de toegang tot het recht waarborgen. Indien dringend nodig, neemt hij een voorlopige maatregel die van de wet afwijkt, maar zoveel mogelijk bij de wettelijke normen aansluit.

De problematiek komt dan onmiddellijk bij de instanties die de toegang tot het recht waarborgen, zoals het meest betrokken Ministerie, de Nationale Ombudsman, de Raad van State en de Hoge Raad, zodat die een systeemoplossing voor het knelpunt kunnen helpen ontwerpen.

Toekomstschetsen in deze richting van een responsieve rechtsstaat zijn te vinden in artikelen van voormalig Regeringscommissaris voor de Algemene Wet Bestuursrecht Michiel Scheltema en in het programma Prettig Contact met de Overheid. Internationaal is een inspirerend voorbeeld het platform Haqdarshak in India, dat duizenden socialezekerheidsregelingen in Indiase deelstaten bevat, met eenvoudige en goedkope rechtsbijstand door vrouwen in dorpen. Ook in veel andere landen bestaan aanzetten in deze richting.

5.3 Aantal begunstigten

In 2019 betrof het aantal ontvangers van kinderopvangtoeslag 656.000.⁷⁶ Tussen 2013 en 2019 zijn volgens initiële schattingen 26.000 ouders gedupeerd geweest als gevolg van de 'kinderopvangtoeslagaffaire'. Dit betrof volgens de Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang (BOinK) 70.000 gedupeerde kinderen in diezelfde periode.⁷⁷

Begunstigten projectalternatief

Het voorgestelde projectalternatief zou van toepassing zijn op alle problemen omtrent uitkering, toeslag of subsidie. Ook gaat het om niet genoeg of verkeerde zorg, zoals jeugdzorg, geestelijke gezondheidszorg of gehandicaptenzorg. Dit betreft respectievelijk circa 92.000 en 27.000. Onderstaande tabel geeft deze cijfers weer.

⁷⁶ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/24/gemiddeld-500-euro-coronavergoeding-voor-ontvangers-kinderopvangtoeslag#:~:text=In%202019%20ontvingen%20656%20duizend,met%20bijna%20231%20duizend%20toegenomen.>

⁷⁷ <https://www.boink.info/nieuws/70.000-gedupeerde-kinderen-toeslagenaffaire-krijgen-tegemoetkoming>

Tabel 5.1 Aantal ontvangers kinderopvangtoeslag uitgesplitst naar gedupeerde ouders, kinderen en aantal aanvragen voor compensatie

Ontvangers kinderopvangtoeslag	Aantal
Problemen omtrent uitkering, toeslag of subsidie	92.000
Problemen omtrent niet genoeg of verkeerde zorg (jeugdzorg, geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg)	27.000

De doelstelling van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en HiiL met het ‘Vrederecht hardmaken’ programma is om 80% van de rechtsproblemen op een rechtvaardige wijze door middel van inzet van innovatieve rechtsvoorzieningen op te lossen.

Begunstigden nulalternatief

In de MKBA worden additionele effecten berekend ten opzichte van een nulalternatief. Daarom is meegenomen hoeveel procent van de gedupeerden in de toekomst in de problemen komen in het geval dat er geen innovatieve rechtsvoorzieningen zoals voorgesteld worden ingezet via het Nationale Groeifonds. Hierbij is uitgegaan van de cijfers over de inzet van de innovatieve rechtsvoorzieningen en de ontwikkeling van deze cijfers sinds de start van het initiatief.

Begunstigden additioneel t.o.v. het nulalternatief

Tenslotte is het aantal additionele begunstigden bepaald door het beoogde aantal begunstigden van het projectalternatief te verminderen met het aantal begunstigden in het nulalternatief.

5.4 Kosten

Kosten innovatie

De kosten van de inzet van het nader te ontwikkelen platform dat ingezet wordt om de de-escalatie van het conflict tussen burger en overheid te faciliteren worden geschat op €1.500. Aangenomen wordt ook dat de kosten van de inzet van juridisch professionals (gemiddeld €1.100) en juridische procedures (€1.682) gelijk blijven, hoewel er gestreefd wordt naar een reductie van 80% van de inzet van juridisch professionals en het gebruik van juridische procedures.

Kosten nulalternatief

De maatschappelijke kosten van de (kinderopvang)toeslagenaffaire bestaan enerzijds uit de invoering van rijksbrede maatregelen ten behoeve van het verbeteren van de dienstverlening en informatiehuishouding van de Belastingdienst. Anderzijds is er financiële compensatie beschikbaar gesteld voor gedupeerden van de affaire. Tussen 2020 en 2025 zijn de totale kosten voor de Rijksoverheid voor de afhandeling van de toeslagenaffaire geraamd op ongeveer €5.2 miljard.⁷⁸

5.5 Effecten

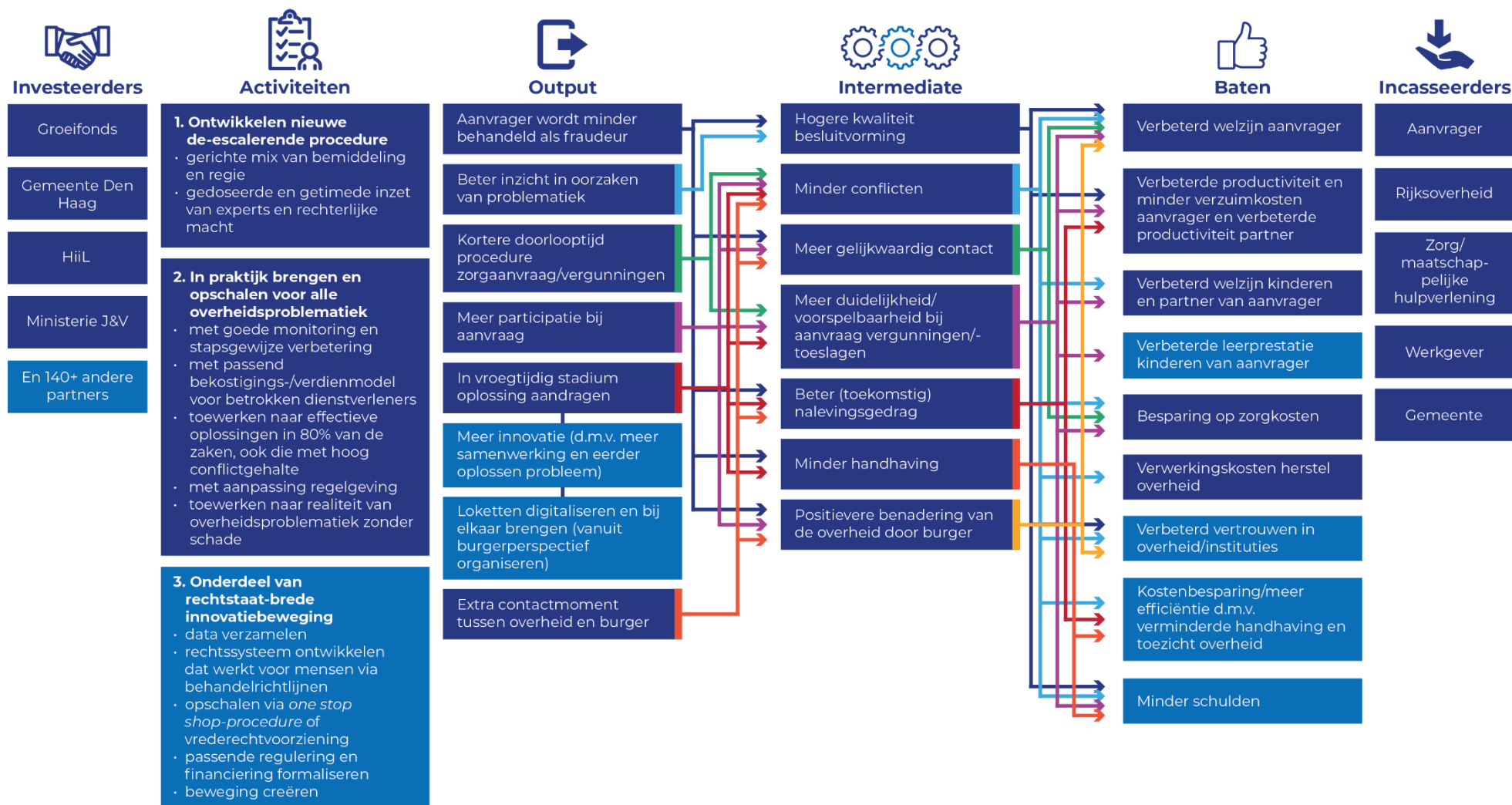
Onderstaand effectenschema dient als basis voor de MKBA-berekening. Deze is gebaseerd op de EffectenArena die heeft plaatsgevonden met de betrokken actoren.⁷⁹ De baten in de donkerblauwe vlakken zijn doorgerekend. Aan de linkerkant van het schema zijn de diverse investeerders zoals HiiL en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Daarnaast zijn de activiteiten van de propositie uitgewerkt. Vervolgens wordt de concrete output van de propositie beschreven, waarbij door middel van pijlen de intermediate effecten en de daaruit voortvloeiende baten te zien zijn.

⁷⁸ Nota over de toestand van 's rijks financiën, Kamerstukken II 2021–2022, 35 925, 2.

⁷⁹ Zie bijlage I voor een overzicht van deelnemers aan de EffectenArena.

Ter illustratie: in deze casus wordt uitgegaan van een innovatie waarbij ontvangers van toeslagen toegang hebben tot een laagdrempelig (online) platform, waarop informatie eenvoudig wordt gepresenteerd. Tevens faciliteert dit platform dynamische interactie tussen de beide betrokken partijen (burger en overheid. Door middel van dit platform zijn burgers minder afhankelijk van extra (juridische) ondersteuning wanneer conflicten zich voordoen. Dit maakt dat gedupeerde ouders, hun partners en kinderen een verbeterd welzijn of geluk zullen ervaren. Dit leidt mogelijk tot verhoogde productiviteit en minder verzuimkosten. Tot slot zijn aan de rechterkant van het schema de incasseerders van de baten te zien, waaronder de aanvrager van de toeslagen, de rijksoverheid, werkgevers en gemeentes. De exacte kosten en volumes die voor deze casus zijn meegenomen in de MKBA zijn opgenomen in de bijlagen.

Figuur 5.1 Effectenschema casus 2: overheidsproblematiek

Effecten MKBA

Tabel 5.2 Resultaten overheidsproblematiek

Resultaat Quickscan MKBA	Jaarlijks	Contante waarde / % bbp-effect
Transactiekosten	- €6.000.000	- €133.000.000
Arbeidsproductiviteit	€50.000.000	€1.070.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (excl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>€44.000.000</i>	<i>0,006%</i>
Maatschappelijke kosten	€4.000.000	€80.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (incl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>€48.000.000</i>	<i>0,006%</i>
Kwaliteit van leven	€263.000.000	€5.587.000.000
Saldo MKBA	€311.000.000	€6.604.000.000

Voorgaande tabel geeft het resultaat weer van de Quickscan MKBA, inclusief het bbp-effect. De individuele effecten worden hierna omschreven en toegelicht. Het bbp-effect is weergegeven in- en exclusief de impact op kosten voor zorg- en maatschappelijke hulpverlening ('maatschappelijke kosten'). Preventie van kosten voor zorg en maatschappelijke hulpverlening lijkt zich in de praktijk namelijk niet altijd als financieel-economisch resultaat te manifesteren.

Onzekerheid over de effecten is inherent is aan een beoordeling van vernieuwing en innovatie. Resultaten dienen te worden gelezen rekening houdend met deze onzekerheid. Het resultaat is een indicatieve inschatting van geïdentificeerde effecten.

Verbeterd welzijn aanvrager

Door het voorkomen van geëscaleerde financiële problemen na het aanvragen van toeslagen worden negatieve bijkomstige effecten zoals een burn-out of huisuitzetting voorkomen.⁸⁰ Dit draagt op een positieve wijze bij aan het welzijn van de aanvrager.

Net als bij de casus van echtscheidingen is in de casus van overheidsproblematiek gerekend met een qaly afgeleid van de gezondheidseffecten van een burn-out. De qaly voor welzijn van de aanvrager is gesteld op 0,187⁸¹, waarbij een gezond levensjaar een waarde heeft van €75.000.

Verbeterde productiviteit en minder verzuimkosten aanvrager en verbeterde productiviteit partner

Het voorkomen van de negatieve effecten van de toeslagenaffaire heeft mede als gevolg dat aanvragers minder risico lopen op uitval op het werk, door een vermindering van medische, psychische en/of psychosociale klachten.⁸² Hierdoor verbetert de productiviteit van de aanvrager, alsmede een vermindering van verzuimkosten in brede zin.

In de MKBA is aangenomen dat de arbeidsparticipatie van de beoogde doelgroep in de casus overheidsproblematiek de helft van het de gemiddelde arbeidsparticipatie is (gemiddeld 69%, in de MKBA is gerekend met 34%).⁸³ De gemiddelde verzuimkosten per werknemer per jaar zijn €9.100.⁸⁴ Om ook de verbeterde productiviteit van de partner mee te nemen in de MKBA, is het bedrag van €9.100 vermenigvuldigd met 1,5 op basis van de aanname dat het effect op de partner half zo groot is als het effect op de aanvrager.

⁸⁰ SEO (2019). Gezondheidsproblemen in WW en bijstand.

⁸¹ De Nooij (2021). MKBA Van Overleven naar Leven.

⁸² Kaur et al. (2021). Do financial concerns make workers less productive?

⁸³ <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/participatie/cijfers-context/arbeidsparticipatie#node-deeltijdbanen-naar-leeftijd-en-geslacht>

⁸⁴ TNO (2020). Factsheet werkstress.

Verbeterd welzijn kinderen en partner van aanvrager

Als bijgevolg van bovenstaande effecten op de aanvrager, vinden er ook effecten op welzijn plaats met betrekking tot de kinderen en partner van de aanvrager.⁸⁵ Door middel van het voorkomen van financiële problemen die psychische problemen of huisuitzetting tot gevolg kunnen hebben, wordt het welzijn van kinderen en partner van de aanvrager ook verbeterd.⁸⁶

Voor het verbeterd welzijn van het kind/de kinderen en partner van de aanvrager is, net als voor het welzijn van de aanvrager, gebruik gemaakt van een qaly afgeleid van de gezondheidseffecten van een burn-out. De qaly voor welzijn van de partner is gesteld op de helft van de qaly van de aanvrager (0,0935).⁸⁷ Voor de kinderen van de aanvrager is dit een kwart (0,04675). De waarde van een gezond levensjaar blijft €75.000.

Besparing op zorgkosten

De stress en spanning die financiële problemen met zich meebrengen kan leiden tot medische, psychische en/of psychosomatische klachten.⁸⁸ Wanneer de aanvrager en bijbehorende partner en kinderen minder medische, psychische en/of psychosomatische klachten ervaren, leidt dit vanzelfsprekend tot een besparing op de zorgkosten van het hele gezin.

In de MKBA is voor gezondheidsproblemen en de behoefte aan gezondheidszorg met betrekking tot de aanvrager gerekend met een bedrag van €200 per jaar. Dit bedrag geldt op zowel de korte als lange termijn. Voor de partner van de aanvrager is gerekend met een aannname dat de kosten de helft van de kosten van de aanvrager bedragen (€100 per jaar), voor kinderen is dit wederom een kwart (€50 per jaar).

Verwerkingskosten herstel overheid

Wanneer de overheid foutief handelt bij de aanvraag van bijvoorbeeld uitkeringen of toeslagen, dan dient de overheid deze fouten te corrigeren. Hiermee zijn verwerkingskosten gemoeid. Wanneer innovatieve rechtsvoorzieningen leiden tot een betere besluitvorming, zal dit een besparing op de verwerkingskosten van de overheid opleveren.

De verwerkingskosten die in de MKBA zijn meegenomen zijn afgeleid van de verwerkingskosten van de toeslagenaffaire. Per casus kost dit de overheid 50 uur.⁸⁹ Op basis van het gemiddelde productieve uurtarief van een ambtenaar in salarisschaal 3/4 kost dit €2.275 per casus.⁹⁰

Daarnaast zijn er een aantal effecten geïdentificeerd waaraan niet gerekend is, te weten:

Verbeterde leerprestatie kinderen van aanvrager

Daarnaast zullen leerprestaties van kinderen van de aanvrager en productiviteit van de partner verbeteren, omwille van het feit dat hun welzijn verbeterd is als gevolg van de voorspelbaarheid en duidelijkheid van de aanvraag van de aanvrager.⁹¹

⁸⁵ Dit effect is genoemd in de EffectenArena voor de casus overheidsproblematiek.

⁸⁶ SEO (2019). Gezondheidsproblemen in WW en bijstand.

⁸⁷ De Nooij (2021). MKBA Van Overleven naar Leven.

⁸⁸ Kaur et al. (2021). Do financial concerns make workers less productive?

⁸⁹ <https://wnl.tv/2021/10/03/demissionair-staatssecretaris-van-huffelen-nieuw-kabinet-moet-zich-richten-op-verandering-toeslagenstelsel/>

⁹⁰ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2021). Handleiding Overheidstarieven 2021.

⁹¹ Kaur et al. (2021). Do financial concerns make workers less productive?

Verbeterd vertrouwen in overheid/instituties

Een hogere kwaliteit van besluitvorming van de overheid en een positievere benadering van de burger zullen leiden tot een verbeterd vertrouwen in de overheid en haar instituties bij burgers.⁹² Dit heeft als gevolg dat de instituties beter zullen functioneren, gezien het feit dat deze afhankelijk zijn van het vertrouwen hierin.

Kostenbesparing/meer efficiëntie d.m.v. verminderde handhaving en toezicht overheid

Doordat aanvragers minder behandeld worden als fraudeur, zullen burgers beter toekomstig nalevingsgedrag vertonen en zal er minder handhaving nodig zijn.⁹³ Dit heeft als gevolg dat er kostenbesparingen en een verhoogde efficiëntie plaatsvinden voor handhaving en toezicht bij de overheid

Minder schulden

Als gevolg van de verbeterde besluitvorming en meer duidelijkheid bij aanvragen van toeslagen, zullen er uiteindelijk minder onnodige en opeengestapelde schulden ontstaan.⁹⁴ Schulden die het resultaat zijn van fouten bij overheidsprocedures en daarmee te voorkomen zijn. Een vermindering van deze schulden is uiteraard gunstig voor aanvragers zelf, maar daarnaast hebben overheidsinstanties en gemeenten zelf ook baat bij.

5.6 Gevoeligheidsanalyse

Effectiviteit

In de MKBA is de aanname gedaan dat innovatieve rechtsvoorzieningen vroegtijdiger oplossingen aandragen, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en burgers meer betrekken en laten participeren. Daarbij is aangenomen dat 80% van de ernstige problemen wordt opgelost of voorkomen via een overeenkomst, neutrale beslisser of voorkomen. In volgende gevoeligheidsanalyse is het effect doorgerekend indien de effectiviteit half zo groot is, 40%.

Tabel 5.3 Gevoeligheidsanalyse overheidsproblematiek

Resultaat Quickscan MKBA	Jaarlijks	Contante waarde / % bbp-effect
Transactiekosten	- €78.000.000	- €1.644.000.000
Arbeidsproductiviteit	€25.000.000	€535.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (excl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>- €53.000.000</i>	<i>-0,007%</i>
Maatschappelijke kosten	€2.000.000	€40.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (incl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>- €51.000.000</i>	<i>-0,006%</i>
Kwaliteit van leven	€132.000.000	€2.793.000.000
Saldo MKBA	€81.000.000	€1.724.000.000

⁹² Tuzgöl-Broekhoven (2018). Zorgen voor burgers: Onderzoek naar knelpunten die burgers ervaren bij de toegang tot zorg.

⁹³ Dit effect is genoemd in de EffectenArena voor de casus overheidsproblematiek.

⁹⁴ Gommans et al. (2020). MKBA Gemeentepolis.

6 Casus 3: MKB-arbeidsconflicten

6.1 Achtergrond

Elk jaar krijgen ongeveer 35% van de kleine ondernemingen te maken met ten minste één serieus (juridiseerbaar) conflict.⁹⁵ Hiervan loopt 28% één jaar later nog steeds. Arbeidsconflicten tussen werkgever en werknemer kunnen verstrekkende gevolgen hebben voor alle betrokkenen. Deze gevolgen kunnen van financiële aard zijn maar kunnen ook betrekking hebben op immateriële aspecten zoals welzijn en productiviteit. Een langslappend arbeidsconflict is voor zowel werkgever als werknemer onwenselijk. De klassieke rechtelijke procedure is voor veel ondernemers niet toegankelijk. Daarnaast wordt het ervaren als een *black box* waarvan de uitkomst onzeker is. Deze procedures zorgen onbedoeld voor polarisatie en escalatie van conflict in plaats van dat ze een oplossing bieden.

6.2 Activiteiten

Geschillen rond werk verlopen in 2030 via een soortgelijk patroon, waarbij ook veel meer is geïnvesteerd in gebruiksvriendelijke contracten, die de werkrelatie ondersteunen op een manier die past bij eigentijdse behoeften van werkenden en kleine ondernemers. De overheid heeft daarvoor arrangementen als aanvaardbaar gecertificeerd, waarbij werkenden en ondernemers meer risico's kunnen delen of van elkaar kunnen overnemen. Daarin is ook het onderscheid tijdelijk en vast meer vloeiend geworden.

Arbeidsrelaties zijn zoveel mogelijk afgestemd en worden gefaciliteerd door duurcontracten, die periodiek kunnen worden aangepast aan de veranderende leefsituatie van werknemer en de groeifase van de onderneming. Bij die contracten is geborgd dat werknemers goed zijn vertegenwoordigd in hun belangen, via collectieve afspraken en wetgeving, die richting geven aan de inhoud van afspraken. Waar werknemers ondervertegenwoordigd zijn, zijn innovatieve arrangementen ontstaan om het machtsevenwicht te borgen.

Bij geschillen is er een intake met beide partijen, gericht op de toekomst: hoe willen en kunnen werkende en ondernemer verder? Hoe kan hun transitie het beste worden vormgegeven? Wat zijn de knelpunten die daarin oplossing nodig hebben? Net als bij scheidingsvoorzieningen, is er een neutrale bemiddelaar, de mogelijkheid van sociale rechtsbijstand en de rechter als regisseur van een effectieve oplossing, waar het niet lukt om er samen uit te komen. De normen van het arbeidsrecht zijn leidend en worden op een probleemoplossende manier geïnterpreteerd om tot een rechtvaardig resultaat te komen.

Visie in deze richting zijn onder meer te vinden in het werk van de Commissie Borstlap en gedetailleerde ontwerpen over gemoderniseerde ontslagprocedures en geschilbeslechting.

⁹⁵ WODC (2019). Geschillen in het MKB.

6.3 Aantal begunstigden

Begunstigden projectalternatief

Jaarlijks ervaren ongeveer 91.745 MKB-bedrijven met maximaal 250 werkzame personen ten minste één arbeidsconflict met arbeidsrelaties (ingehuurd of in loondienst).⁹⁶ De doelstelling van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en HiiL is om 80% van de rechtsproblemen op een rechtvaardige wijze door middel van inzet van innovatieve rechtsvoorzieningen op te lossen, waarbij 100% van de arbeidsconflicten worden afgedaan via een (online) platform. In het geval van arbeidsconflicten, zou dit betekenen dat ten minste 91.745 arbeidsconflicten via een (combinatie van) innovatieve rechtsvoorzieningen behandeld zou kunnen worden.

Begunstigden nulalternatief

In de huidige situatie, blijkt dat ondernemingen die te maken hebben met een arbeidsconflict in 48% van de gevallen gebruik maken van rechtshulp (24.480). In 30% wordt gebruik gemaakt van zelfhulp (15.300), in 11% wordt informele hulp ingeschakeld (5.610) en in 9% wordt geen actie ondernomen (4.590).⁹⁷

Begunstigden additioneel t.o.v. het nulalternatief

Tenslotte is het aantal additionele begunstigden bepaald door het beoogde aantal begunstigden van het projectalternatief te verminderen met het aantal begunstigden dat een arbeidsconflict beslecht met inzet van (een combinatie van) innovatieve rechtsvoorzieningen in het nulalternatief.

6.4 Kosten

Kosten innovatie

De kosten van de inzet van het nader te ontwikkelen platform dat ingezet wordt om de de-escalerende dialoog tussen werkgever en werknemer op gang te brengen zijn op basis van een aanneme vastgesteld op €1.500. Aangenomen wordt ook dat de kosten van de inzet van juridisch professionals (gemiddeld €1.100) en juridische procedures (€1.682) gelijk blijven, hoewel er gestreefd wordt naar een reductie van 80% van de inzet van juridisch professionals en het gebruik van juridische procedures.

Kosten nulalternatief

Uit onderzoek is gebleken dat de gemiddelde kosten van een arbeidsconflict €27.094 bedragen.⁹⁸ Zo maken de werknemer en werkgever die een conflict hebben kosten voor de tijd die zij besteden aan het conflict (gemiddeld €317). Daarnaast maakt de werkgever kosten met de inzet van interne derden, zoals de afdeling personeelszaken en de bedrijfsarts (gemiddeld €579) en de inzet van externe derden, zoals juridisch dienstverleners en de inzet van de arbodienst (gemiddeld €1.809). Als het conflict leidt tot verzuim van de werknemer kost dit de werkgever gemiddeld €30.861. Mocht het conflict leiden tot een overplaatsing of het ontslag van een werknemer, dan dient de werkgever ook rekening te houden met vervangingskosten (gemiddeld €4.290) en exitkosten (gemiddeld €38.621). Indien de werkgever of werknemer het arbeidsconflict wil voorleggen aan een kantonrechter, dan dient er griffierecht betaald te worden (tussen de €85 en €126 per zaak). Aan een ontslagprocedure via het UWV zijn voor de werkgever geen kosten verbonden.

⁹⁶ WODC (2019). Geschillen in het MKB.

⁹⁷ WODC (2019). Geschillen in het MKB.

⁹⁸ Euwema, Beetz, Driessen & Menke (2007). Wat kost een arbeidsconflict?.

6.5 Effecten

Onderstaand effectenschema dient als basis voor de MBKA-berekening. Deze is gebaseerd op de EffectenArena die heeft plaatsgevonden met de betrokken actoren.⁹⁹ De baten in de donkerblauwe vlakken zijn doorgerekend. Aan de linkerkant van het schema zijn de diverse investeerders zoals Hiil en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Daarnaast zijn de activiteiten van de propositie uitgewerkt. Vervolgens wordt de concrete output van de propositie beschreven, waarbij door middel van pijlen de intermediate effecten en de daaruit voortvloeiende baten te zien zijn.

Ter illustratie: een werkgever en werknemer worden middels een platform gestimuleerd om in een vroeg stadium in gesprek te gaan middels een de-escalerende procedure. Hiermee worden de werkgever en werknemer in staat gesteld om te werken aan kwalitatief betere afspraken, waar beide partijen tevreden mee zijn. Dit resulteert vervolgens in een minder groot verlies van welzijn of geluk voor zowel de werkgever, als de werknemer. Tot slot zijn aan de rechterkant van het schema de incasseerders van de baten te zien, waaronder het scheidende echtpaar en hun kinderen. De exacte kosten en volumes die voor deze casus zijn meegenomen in de MKBA zijn opgenomen in de bijlagen.

Effecten MKBA

Tabel 6.1 Resultaten MKB-arbeidsconflicten

Resultaat Quickscan KBA	Jaarlijks	Contante waarde
Transactiekosten	€133.000.000	€2.813.000.000
Arbeidsproductiviteit	€107.000.000	€2.262.000.000
Kwaliteit van leven	€239.000.000	€5.079.000.000
Maatschappelijke kosten	€14.000.000	€290.000.000
Bbp-effect 2042	€254.000.00	0,032%

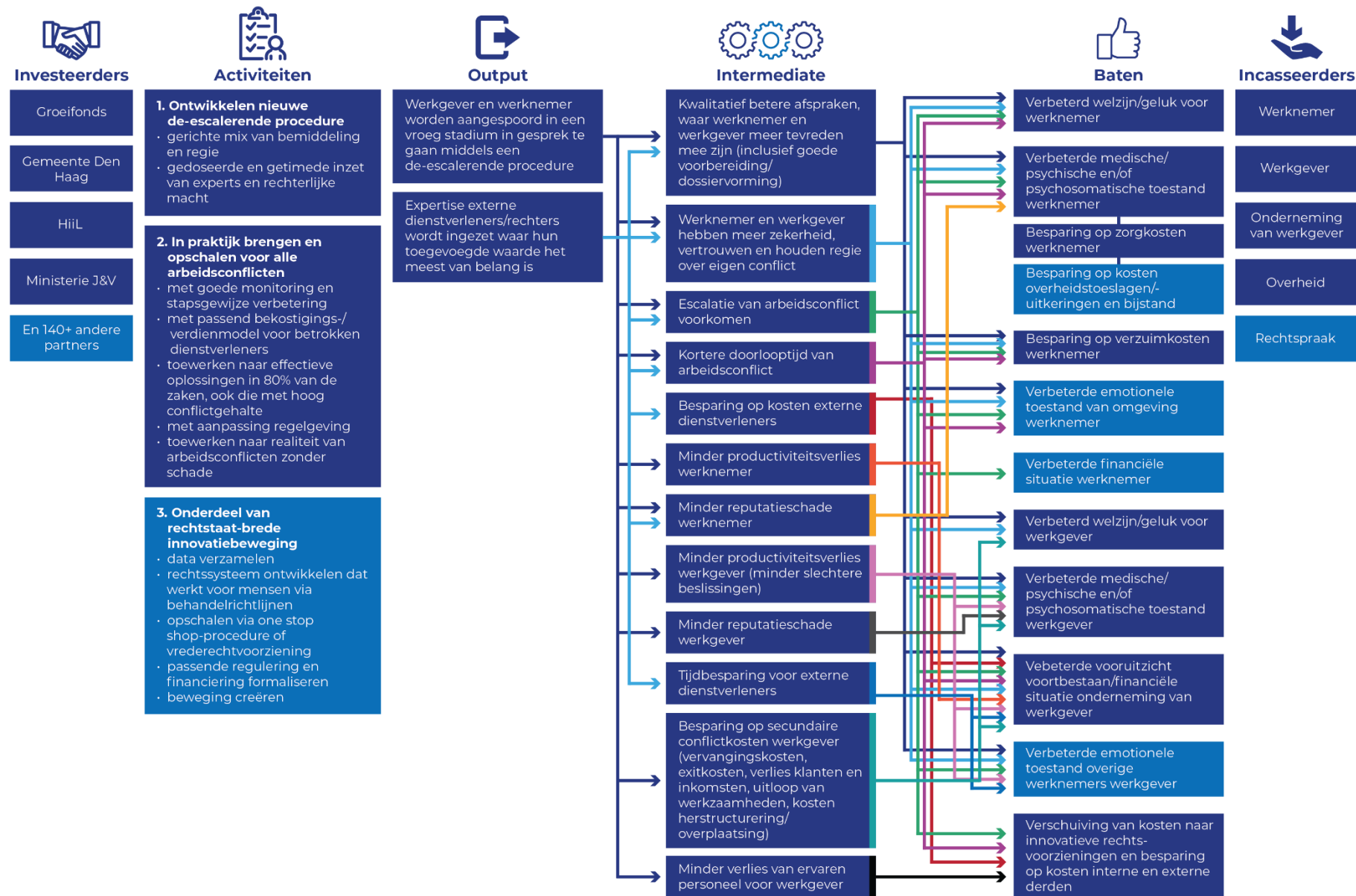
Resultaat Quickscan MKBA	Jaarlijks	Contante waarde / % bbp-effect
Transactiekosten	€133.000.000	€2.813.000.000
Arbeidsproductiviteit	€107.000.000	€2.262.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (excl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>€240.000.000</i>	<i>0,030%</i>
Maatschappelijke kosten	€14.000.000	€290.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (incl. maatschappelijke kosten)</i>	<i>€254.000.000</i>	<i>0,032%</i>
Kwaliteit van leven	€239.000.000	€5.079.000.000
Saldo MKBA	€493.000.000	€10.444.000.000

Voorgaande tabel geeft het resultaat weer van de Quickscan MKBA, inclusief het bbp-effect. De individuele effecten worden hierna omschreven en toegelicht. Het bbp-effect is weergegeven in- en exclusief de impact op kosten voor zorg- en maatschappelijke hulpverlening ('maatschappelijke kosten'). Preventie van kosten voor zorg en maatschappelijke hulpverlening lijkt zich in de praktijk namelijk niet altijd als financieel-economisch resultaat te manifesteren.

Onzekerheid over de effecten is inherent is aan een beoordeling van vernieuwing en innovatie. Resultaten dienen te worden gelezen rekening houdend met deze onzekerheid. Het resultaat is een indicatieve inschatting van geïdentificeerde effecten.

⁹⁹ Zie bijlage I voor een overzicht van deelnemers aan de EffectenArena.

Figuur 6.1 Effectenschema casus 3 MKB-arbeidsconflicten

Verbeterd welzijn/geluk voor werknemer

Door de ingrijpende aard van een arbeidsconflict, kan een werknemer een afname van zijn of haar welzijn of geluk ervaren. Wanneer een werkgever en werknemer samen werken aan goede afspraken met betrekking tot het arbeidsconflict kan de doorlooptijd van het conflict verkort en escalatie voorkomen worden. Dit resulteert in een verbeterd welzijn of geluk voor de werknemer ten opzichte van de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.¹⁰⁰

In lijn met de eerdergenoemde casussen is in de casus van arbeidsproblematiek in het MKB gerekend met een qaly afgeleid van de gezondheidseffecten van een burn-out. De qaly voor het welzijn/geluk van de werknemer is gesteld op 0,187, waarbij een gezond levensjaar een waarde heeft van €75.000.

Verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand werknemer

Een arbeidsconflict brengt veel onzekerheid met zich mee voor een werknemer. Dit kan resulteren in medische, psychische en/of psychosomatische klachten. Door escalatie van het conflict te voorkomen, de doorlooptijd van het conflict te vergroten en de onzekerheid rond het arbeidsconflict weg te nemen, leidt dat tot een verbeterde medische, psychische en of psychosomatische toestand van de werknemer in vergelijking met de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.¹⁰¹

In de MKBA is voor gezondheidsproblemen en de behoefte aan gezondheidszorg met betrekking tot de werknemer gerekend met een bedrag van €200 per jaar. Dit bedrag geldt op zowel de korte als lange termijn.

Besparing op zorgkosten werknemer

De mentale en/of fysieke gevolgen van een arbeidsconflict op een werknemer kan leiden tot hogere zorgkosten wanneer de werknemer medische hulp zoekt. Een beperking van de mentale en fysieke gevolgen voor een werknemer resulteert daarmee in een besparing op de zorgkosten voor de werknemer.¹⁰² Om te voorkomen dat er in de MKBA dubbel wordt gerekend met de kosten of baten van effecten, is de besparing op zorgkosten in de MKBA gekoppeld aan de verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand van de werknemer.

Besparing op verzuimkosten werknemer

Wanneer escalatie van een arbeidsconflict voorkomen kan worden en de werknemer daarmee minder verlies van welzijn of gezondheid ervaart, levert dit een besparing op op de verzuimkosten van de werknemer voor de werkgever.¹⁰³

In de MKBA is gerekend met een gemiddeld bedrag van verzuimkosten door arbeidsconflicten. Dit bedrag is €9.369 per arbeidsconflict.¹⁰⁴

Verbeterd welzijn/geluk voor werkgever

Net als voor de werknemer geldt ook voor de werkgever dat een arbeidsconflict kan leiden tot een verlies van welzijn of geluk. Wanneer een werkgever en werknemer samen aan de slag gaan om goede afspraken te maken over de afwikkeling van het conflict kan de doorlooptijd van het conflict verkort en escalatie voorkomen worden. Dit resulteert in een verbeterd welzijn of geluk voor de werkgever in vergelijking met de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Euwema, Beetz, Driessen & Menke (2007). Wat kost een arbeidsconflict?.

¹⁰¹ STECR (2001). Werkwijzer arbeidsconflicten.

¹⁰² TNO (2015). Kosten van arbeidsongeschiktheid en zorg.

¹⁰³ Euwema, Beetz, Driessen & Menke (2007). Wat kost een arbeidsconflict?.

¹⁰⁴ Euwema, Beetz, Driessen & Menke (2007). Wat kost een arbeidsconflict?.

¹⁰⁵ Euwema, Beetz, Driessen & Menke (2007). Wat kost een arbeidsconflict?.

Met betrekking tot het verbeterd welzijn of geluk van de werkgever is in de MKBA aangenomen dat in de helft van de arbeidsconflicten naast de werknemer ook de werkgever te maken krijgt met een verlies van welzijn of geluk. Hiertoe is gerekend met een qaly van 0,0935¹⁰⁶, waarbij een gezond levensjaar een waarde heeft van €75.000.

Verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand werkgever

In lijn met het verlies van welzijn of geluk voor een werkgever heeft een escalierend arbeidsconflict een negatief effect op de medische, psychische en/of psychosomatische gesteldheid van de werkgever. Wanneer de werkgever met de werknemer de regie houdt over de afwikkeling van het arbeidsconflict en escalatie voorkomen kan worden leidt dit tot een verbeterde medische, psychische en/of psychosomatische toestand voor de werkgever ten opzichte van de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.¹⁰⁷

In de MKBA is voor gezondheidsproblemen en de behoefte aan gezondheidszorg aangenomen dat de werkgever in de helft van de arbeidsconflicten te maken krijgt met gezondheidsproblemen en behoefte heeft aan gezondheidszorg. Daarom is in de MKBA gerekend met een bedrag van €100 per jaar voor de werkgever.¹⁰⁸ Dit bedrag geldt op zowel de korte als lange termijn.

Verbeterde vooruitzicht voortbestaan/financiële situatie onderneming van werkgever

Zoals reeds is toegelicht kan een arbeidsconflict grote kosten met zich meebrengen voor de werkgever. Deze kosten kunnen leiden tot zorgen over het voortbestaan van de onderneming en/of tot financiële problemen voor de onderneming van de werkgever. Wanneer escalatie van het arbeidsconflict voorkomen wordt en werkgever en werknemer samen passende afspraken maken, dan leidt dit verbeterde vooruitzichten over het voortbestaan of de financiële situatie van de onderneming van de werkgever in vergelijking met de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.¹⁰⁹

In de MKBA is gerekend met een optelsom van de gemiddelde conflictkosten. Dit zijn de kosten van de primaire conflictpartijen (€284 per arbeidsconflict), vervangingskosten (€1.073 per arbeidsconflict) en exitkosten (€15.267 per arbeidsconflict).¹¹⁰

Verschuiving van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen en besparing op kosten interne en externe derden

Wanneer escalatie van een arbeidsconflict voorkomen kan worden, betekent dat dat minder arbeidsconflicten uiteindelijk worden voorgelegd aan een rechter. Het voorkomen van escalatie draagt daarmee bij aan een besparing op de kosten van de rechtspraak, terwijl de kosten voor het gebruik van het de-escalerende platform toenemen. Daarbij levert dit ook een besparing op op de kosten voor interne en externe derden van de werknemer en werkgever die betrokken worden bij de afhandeling van een arbeidsconflict.¹¹¹ Zo ontstaat er een verschuiving van de kosten van juridische procedures naar de innovatieve vorm van rechtspleging.

Naast de eerder toegelichte kosten van de innovatie per casus van €1.500, is er in de casus gerekend met de kosten voor de inzet van een juridische professional (€1.100) en de kosten van een juridische procedure (€1.682).

Daarnaast zijn effecten geïdentificeerd waaraan niet gerekend kan worden, te weten:

¹⁰⁶ 0,0935 is de helft van 0,187.

¹⁰⁷ STECR (2001). Werkwijzer arbeidsconflicten.

¹⁰⁸ €100 is de helft van €200.

¹⁰⁹ WODC (2019). Geschillen in het MKB.

¹¹⁰ Euwema, Beetz, Driessen & Menke (2007). Wat kost een arbeidsconflict?.

¹¹¹ Deze effecten zijn genoemd in de EffectenArena voor de casus MKB arbeidsconflicten.

Besparing op kosten overheidstoelagen/-uitkeringen en bijstand

Wanneer werknemers of werkgevers (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt worden en uitvallen op het werk door een arbeidsconflict hebben zij recht op overheidstoelagen en/of -uitkering. Wanneer uitval op het werk voorkomen kan worden leidt dit logischerwijs tot een besparing op de kosten van deze overheidstoelagen en/of -uitkeringen.¹¹²

Verbeterde emotionele toestand van omgeving werknemer

Een arbeidsconflict raakt niet alleen een werknemer zelf, maar ook zijn of haar familie en naasten. De medische, psychische en/of psychosociale effecten die een werknemer ervaart hebben een negatieve emotionele impact op de naasten van de werknemer. Wanneer de medische, psychische en/of psychosociale toestand van de werknemer verbetert, resulteert dit in een verbeterde emotionele toestand van de omgeving van de werknemer vergeleken met de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.¹¹³

Verbeterde financiële situatie werknemer

Wanneer een werknemer door een arbeidsconflict uitvalt op werk of wordt ontslagen, dan brengt dit tot (gedeeltelijk) loonverlies en/of financiële problemen. Wanneer escalatie van het conflict voorkomen kan worden en de een werknemer kan blijven werken, dan leidt dit tot een verbeterde financiële situatie van de werknemer ten opzichte van de effecten van geëscaleerd arbeidsconflict.¹¹⁴

Verbeterde emotionele toestand overige werknemers werkgever

In de EffectenArena van het MKB-arbeidsconflict is benoemd dat een arbeidsconflict tussen een werkgever en een van zijn of haar werkgevers ook een negatieve emotionele impact kan hebben op de overige werknemers van de werkgever. Dit heeft te maken met het feit dat een werkgever van een MKB-onderneming maar een beperkt aantal werknemers heeft, waardoor de lijnen tussen werkgevers en hun werknemer korter zijn in vergelijking met een groot bedrijf. Wanneer escalatie van een arbeidsconflict voorkomen kan worden, leidt dat tot een verbeterde emotionele toestand van de overige werknemers in vergelijking met de effecten van een geëscaleerd arbeidsconflict.

6.6 Gevoeligheidsanalyse

Effectiviteit

In de MKBA is de aanname gedaan dat innovatieve rechtsvoorzieningen vroegtijdiger oplossingen aandragen, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en burgers meer betrekken en laten participeren. Daarbij is aangenomen dat 80% van de ernstige problemen wordt opgelost of voorkomen via een overeenkomst, neutrale beslisser of voorkomen. In volgende gevoeligheidsanalyse is het effect doorgerekend indien de effectiviteit half zo groot is, 40%.

¹¹² TNO (2015). Kosten van arbeidsongeschiktheid en zorg.

¹¹³ Dit effect is genoemd in de EffectenArena voor de casus MKB arbeidsconflicten.

¹¹⁴ TNO (2015). Kosten van arbeidsongeschiktheid en zorg.

Tabel 6.2 Gevoeligheidsanalyse overheidsproblematiek

Resultaat Quickscan MKBA	Jaarlijks	Contante waarde / % bbp-effect
Transactiekosten	- €2.000.000	- €53.000.000
Arbeidsproductiviteit	€53.000.000	€1.131.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (excl. maatschappelijke kosten)</i>	€51.000.000	0,006%
Maatschappelijke kosten	€7.000.000	€145.000.000
<i>Bbp-effect 2042 (incl. maatschappelijke kosten)</i>	€58.000.000	0,007%
Kwaliteit van leven	€120.000.000	€2.539.000.000
Saldo MKBA	€178.000.000	€3.762.000.000

7 Overkoepelende effecten innovatieve rechtspleging

Deze MKBA neemt drie specifieke casussen als voorbeeld en berekent voor deze situaties wat de maatschappelijke kosten- en baten van innovatievere rechtspleging zijn. Om een beeld te vormen van de effecten van innovatie in het rechtssysteem in den brede, worden de geïdentificeerde effecten idealiter breder vertaald. Extrapolatie van de geïdentificeerde effecten uit de casussen biedt hiertoe mogelijkheden. De EffectenArena¹¹⁵ waarbij de macro-economische effecten van innovatieve rechtspleging werden besproken, alsook het gesprek met Dr. Wimar Bolhuis¹¹⁶ hebben bijgedragen aan deze exercitie.

7.1 Extrapolatie van bevindingen uit casussen

In de analyse is de aanname gedaan dat innovatieve rechtspleging vroegtijdiger oplossingen aandraagt, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en betrokkenen meer betrokken worden en participeren. Uit de maatschappelijke kosten-batenanalyses van de drie casussen komen vijf overkoepelende effecten naar voren:

1. Inefficiënties / transactiekosten (direct bbp-effect)

Conflicten leiden tot (transactie)kosten die arbeid en handel (onnodig) duurder maakt. Deze kostenverhogende 'inefficiënties' bij het functioneren van ondernemingen en markten (ofwel kosten gemaakt om tot transacties te komen, kosten om gebruik te maken van de markt of kosten die voortvloeien uit het gebruik van de markt) vormen transactiekosten. Indien (kosten van) conflicten voorkomen kunnen worden, verhoogt dit het vermogen.

2. Productiviteit (direct bbp-effect)

Betrokkenheid bij een (slepend) conflict heeft een negatieve invloed op de productiviteit van een mens.¹¹⁷ Als gevolg van een afname in (geëscaleerde) conflicten en snellere doorlooptijden van (juridische) procedures is minder sprake van onzekerheid en stress. De negatieve effecten van onzekerheid en stress kunnen daardoor (deels) weggenomen worden. Dit draagt bij aan minder ziekteverzuim, maar ook een hogere productiviteit gedurende wel benutte arbeidstijd.

3. Kwaliteit van leven (geen bbp-effect)

Uit verschillende literatuur blijkt dat mensen die betrokken zijn bij conflicten hieronder kunnen lijden.¹¹⁸ Betrokkenheid bij een conflict kan van invloed zijn op verschillende aspecten van (de kwaliteit van) leven, zoals mentaal welzijn en fysieke gesteldheid. Wanneer (gerechtelijke) procedures rondom conflicten versneld afgerond kunnen worden of (escalatie van) conflicten in het geheel vermeden kunnen worden, betekent dit dat de betrokkenen minder (lang) gebukt gaan onder de effecten van het conflict. Met andere woorden, de kwaliteit van leven verbetert wanneer (escalatie van) conflicten voorkomen worden of procedures versnellen. Bovendien

¹¹⁵ Zie Bijlage I voor een overzicht van deelnemers.

¹¹⁶ Universitair docent afdeling Economie, Leiden Universiteit.

¹¹⁷ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019.

¹¹⁸ WODC (2020). Geschilbeslechtingdelta 2019. Uit de Geschilbeslechtingdelta 2019 blijkt dat 62% van de 3.087 respondenten één of meer effecten ervoer van betrokkenheid bij een geschil op de persoonlijke levenssfeer (o.a. stress, slaapproblemen, gezondheidsproblemen).

draagt een systeem waarbij mensen zich gehoord voelen, bij aan een meer inclusieve maatschappij.¹¹⁹

4. Maatschappelijke kosten (indirect bbp-effect)

Conflicten leiden niet alleen tot inefficiënties in ondernemingen en markten, ook maatschappelijke inefficiënties ontstaan hierdoor. De effecten op kwaliteit van leven hebben direct effect op kosten die de maatschappij maakt voor (gezondheids)zorg en maatschappelijke hulpverlening. Indien de kwaliteit van leven toeneemt, leidt dit tot een afname in kosten die de maatschappij hiervoor maakt.

5. Handels- en investeringsklimaat (indirect bbp-effect)

Het bedrijfsleven is gebaat bij helderheid en zekerheid. Wanneer de regelgeving en procedures rondom het omgaan met conflicten helder zijn en het systeem ingericht is op het bewerkstelligen van een rechtvaardige overeenkomst voor alle partijen, dan geldt dit als een aantrekkelijk klimaat voor handel en investeringen. Een toename in handel en investeringen heeft vervolgens een positief effect op het verdienvermogen van een land.

In theorie kunnen de maatschappelijke kosten en -baten die voortvloeien uit de drie casussen geëxtrapoleerd worden naar het totaal aantal rechtsproblemen dat burgers jaarlijks ervaren. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van onderstaand overzicht waarbij voorkomende rechtsproblemen worden gerangschikt naar voorkomendheid en ernst. De mate van ernst is hierbij gebaseerd op inschattingen van respondenten. De geïdentificeerde maatschappelijke kosten- en baten kunnen naar gewicht worden geëxtrapoleerd om een beeld te schetsen van de totale kosten en -baten voor de maatschappij.

Tabel 7.1 Rechtsproblemen en hun ervaren ernst (bron: Geschilbeslechtingdelta, 2019)

Probleem	Verwacht aantal / jaar	Ernst (1 – 5)	Rangorde
Gezondheidsproblemen door derden	140,000	4.1	1
Verlies van baan	220,000	3.8	2
Lastiggevallen worden, misbruik of mishandeling door partner, ex-partner of familielid	40,000	4.3	3
Beëindigen van een relatie	83,000	3.9	3
Pesterij, discriminatie of seksuele intimidatie op werk	161,000	3.7	5
Verkeerde/onvoldoende medische/tandheelkundige behandeling	99,000	3.7	6
Niet genoeg of verkeerde zorg	27,000	4.3	7
Bedreiging, mishandeling of misbruik van een kind	13,000	4.6	8
Nog niet genoemd	139,000	3.65	8
Ernstige problemen met opvoeding of gedrag	15,000	4.3	10
Slecht behandeld door ambtenaar of overheidsdienst	53,000	3.8	10
Slechte of onveilige (woon)situatie	63,000	3.7	12
Buren	440,000	3.4	12
Afspraken over de kinderen	40,000	3.9	12
Andere arbeidsvoorwaarden dan loon	220,000	3.4	15
Verkeerde of onvoldoende hulp en adviezen professionals	91,000	3.6	15
Disciplinaire maatregelen, schorsing	39,000	3.8	17
Lastiggevallen worden, mishandeling, misbruik buiten familiekring	48,000	3.7	17

¹¹⁹ World Justice Project & OECD (2019). Building a Business Case for Access to Justice.

Probleem	Verwacht aantal / jaar	Ernst (1 – 5)	Rangorde
Geen toegang tot school of gewenste opleiding	14,000	4	19
Uitkering, toeslag of subsidie	92,000	3.5	20
Huisuitzetting	10,000	4	21
Problemen na de dood van een familielid of partner	83,000	3.5	21
Verandering door overheid	91,000	3.4	23
Laster, smaad	42,000	3.6	24
Discriminatie op grond van afkomst, geslacht, handicap of iets anders	66,000	3.4	25
Beslaglegging op inkomen, toeslagen, inboedel, bankrekening	17,000	3.6	26
Lastiggevallen worden door schuldeisers, faillissement, schuldsanering	26,000	3.5	27
Immigratie, naturalisatie, vreemdelingenzaken	13,000	3.6	28
Aanvraag huursubsidie of toeslag	20,000	3.4	29

Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat deze methode niet waterdicht is. Door de extrapolatie louter te baseren op de ingeschatte ernst door respondenten, blijven andere effecten zoals effecten op de werkgelegenheid buiten beschouwing. Een dergelijke extrapolatie geeft met name weer wat het effect van innovatie in rechtspleging heeft op de brede welvaart zoals ervaren door de burger. Deze schatting dient daarom als een minimum te worden beschouwd; wanneer ook andere effecten in de extrapolatie in ogenschouw worden genomen is het maatschappij-brede effect van innovatie in de rechtspleging naar verwachting groter.

Daarbij geldt dat vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de extrapolatie van de drie casussen naar de totale populatie aan conflictsoorten. In theorie is het mogelijk dat de overige conflictsoorten geen maatschappelijke baten noch kosten genereren.

7.2 Conclusie

Onderstaand tabel presenteert het verwachte bbp-effect voor beide scenario's. De tweede kolom gaat uit van de som van de drie onderzochte conflictsoorten. Deze som kan beschouwd worden als het minimale bbp-effect (indien de overige conflictsoorten geen maatschappelijke kosten- of baten genereren). De tweede kolom presenteert het bbp-effect wanneer de resultaten van drie onderzochte conflictsoorten worden geëxtrapoleerd naar alle conflictsoorten.

Tabel 7.2 MKBA (80% oplossend vermogen)

	Som drie onderzochte conflictsoorten		Extrapolatie o.b.v. omvang en weging alle	
	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde
Investering innovatieve rechtspleging	€ -39.000.000	€ -1.400.000.000	€ -39.000.000	€ -1.400.000.000
Transactiekosten	€ 109.000.000	€ 2.300.000.000	€ 262.000.000	€ 5.500.000.000
Arbeidsproductiviteit	€ 194.000.000	€ 4.100.000.000	€ 1.041.000.000	€ 22.000.000.000
Handels- en investeringsklimaat	PM	PM	PM	PM
Export innovatieve rechtsvoorzieningen	PM	PM	PM	PM
Maatschappelijke kosten	€ 83.000.000	€ 1.800.000.000	€ 662.000.000	€ 14.100.000.000
Kwaliteit van leven	€ 588.000.000	€ 12.500.000.000	€ 3.365.000.000	€ 71.400.000.000
Saldo		€ 19.300.000.000		€ 111.600.000.000
Bbp-effect 2042	€ 303.000.000 0,04%		€ 1.303.666.667 0,16%	

Effectiviteit

In de MKBA is de aanname gedaan dat innovatieve rechtsvoorzieningen vroegtijdiger oplossingen aandragen, de kwaliteit van deze aangedragen oplossingen verhoogt en burgers meer betrekken en laten participeren. Daarbij is aangenomen dat 80% van de ernstige problemen wordt opgelost of voorkomen via een overeenkomst, neutrale beslisser of voorkomen. In volgende gevoeligheidsanalyse is het effect doorgerekend indien de effectiviteit half zo groot is, 40%.

Tabel 7.3 MKBA (40% oplossend vermogen)

	Som drie onderzochte conflictsoorten		Extrapolatie o.b.v. omvang en weging alle	
	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde	Jaarlijks (2042/2052)	Contante waarde
Investering innovatieve rechtspleging	€ -39.000.000	€ -1.400.000.000	€ -39.000.000	€ -1.400.000.000
Transactiekosten	€ -131.000.000	€ -2.800.000.000	€ -987.000.000	€ -20.800.000.000
Arbeidsproductiviteit	€ 96.000.000	€ 2.000.000.000	€ 514.000.000	€ 10.900.000.000
Handels- en investeringsklimaat	PM	PM	PM	PM
Export innovatieve rechtsvoorzieningen	PM	PM	PM	PM
Maatschappelijke kosten	€ 41.000.000	€ 900.000.000	€ 326.000.000	€ 7.000.000.000
Kwaliteit van leven	€ 279.000.000	€ 5.900.000.000	€ 1.543.000.000	€ 32.700.000.000
Saldo		€ 4.600.000.000		€ 28.400.000.000
Bbp-effect 2042	€ -35.000.000 0,00%		€ -473.000.000 -0,06%	

Bijlage I EffectenArena's

Tabel I.1: Deelnemende organisaties aan de EffectenArena's

Deelnemende organisaties
Casus 1: Echtscheidingen
Justice42
Uitelkaar.nl
Raad Voor Rechtsbijstand
Casus 2: Overheidsproblematiek
Gemeentelijke Ombudsman Rotterdam
Universiteit Utrecht
Uitelkaar.nl
Rijksuniversiteit Groningen
Casus 3: Arbeidsconflict tussen werkgever en werknemer
FNV
Radboud Universiteit
Overkoepelende EffectenArena
FNV
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Erasmus Universiteit Rotterdam
Universiteit Utrecht
Zelfstandig strategisch adviseur

Bijlage II Effecten casus echtscheidingen¹²⁰

Tabel II.1 Effecten casus echtscheidingen

Effect	Volume referentiesituatie	Volume projectsituatie	Kosten/aanname over kosten	Jaarlijkse besparing ¹²¹
Verbeterd welzijn/geluk voor scheidend echtpaar	8.194	6.240	0,187 x €75.000 (aanname)	€27.404.850
Verbeterde emotionele toestand kinderen na echtscheiding (schoolproblematiek)	1.377	826	€31.037	€17.095.168
Verbeterde emotionele toestand kinderen na echtscheiding (delinquent gedrag)	1.377	826	€25.687	€14.148.418
Verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand scheidend echtpaar en Besparing op zorgkosten	8.194	6.240	€200 (aanname)	€390.800
Verbeterde arbeidsproductiviteit scheidend echtpaar	8.194	6.240	0.012 x €33.852 (aanname)	€760.689
Besparing op kosten rechtspraak	500	300	€6.403	€1.280.600
Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen ((advocaat) mediator)	13.438	2.688	€2.000	€21.501.056
Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen (gezamenlijke advocaat)	2.458	492	€2.600	€4.916.400
Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen (ieder een eigen advocaat)	4.097	819	€6.000	€19.665.600
Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen (notaris)	3.605	721	€2.000 (aanname)	€5.768.576
Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen (psycholoog of coach)	3.278	656	€2.000 (aanname)	€5.244.160

¹²⁰ NB: de cijfers in de tabel zijn afgerond weergegeven. In de MKBA is met de volledige cijfers gerekend.

¹²¹ De totale jaarlijkse besparing is berekend door de totale jaarlijkse kosten van de referentiesituatie af te trekken van de totale jaarlijkse kosten van de projectsituatie.

Effect	Volume referentiesituatie	Volume projectsituatie	Kosten/aanname over kosten	Jaarlijkse besparing ¹²¹
Verschuiven van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen (financieel adviseur)	3.278	656	€2.000 (aanname)	€5.244.160
Besparing op onderzoeken welzijn kinderen (omgangsonderzoek)	5.200	1.040	€3.684	€15.325.440
Besparing op onderzoeken welzijn kinderen (beschermingsonderzoek)	1.377	275	€3.913	€4.310.561
Besparing op onderzoeken welzijn kinderen (overig Jeugd Bescherming onderzoek)	5.200	1.040	€3.913	€16.278.080
Kosten gebruik platform (platform) ¹²²	983	32.766	€900	-€28.613.448
Kosten gebruik platform (ouderschapsplan bij platform) ¹²³	669	17.705	€2.370 (aanname) (€790 in referentie situatie)	-€41.433.762
Kosten gebruik platform (mediation bij platform) ¹²⁴	57	7.259	€1.800 (aanname) (€6000 in referentie situatie)	-€13.032.192

¹²² Dit is geen direct effect van de innovatie en is daarom niet als zodanig opgenomen in het effectenschema.

¹²³ Dit is geen direct effect van de innovatie en is daarom niet als zodanig opgenomen in het effectenschema.

¹²⁴ Dit is geen direct effect van de innovatie en is daarom niet als zodanig opgenomen in het effectenschema.

Bijlage III Effecten casus overheidsproblematiek¹²⁵

Tabel III.1 Effecten casus overheidsproblematiek

Effect	Volume referentiesituatie	Volume projectsituatie	Kosten/aanname over kosten	Jaarlijkse besparing ¹²⁶
Verbeterd welzijn aanvrager	53.669	48.302	0,187 x €75.000 (aanname)	€75.270.773
Verbeterde productiviteit en minder verzuimkosten aanvrager en verbeterde productiviteit partner	0,34 x 53.669	0,34 x 48.302	1,5 x €9.100	€16.812.753
Verbeterd welzijn kinderen en partner van aanvrager (kinderen)	53.669	48.302	0,004675 x €75.000 (aanname)	€18.817.693
Verbeterd welzijn kinderen en partner van aanvrager (partner)	53.669	48.302	0,0935 x €75.000 (aanname)	€37.635.356
Besparing op zorgkosten (aanvrager, partner en kind)	53.669	48.302	1,75 x €200	€1.878.415
Besparing op verwerkingskosten herstel overheid	10.734	1.073	€2.275 (aanname)	€9.767.758
Kosten gebruik platform ¹²⁷	0	119.000	€1.250 (aanname)	-€148.750.000
Besparing kosten rechtspraak (rechtszaak) ¹²⁸	53.669	10.734	€1.682	€72.217.006
Besparing kosten rechtspraak (hoger beroep) ¹²⁹	11.807	2.361	€6.403	€60.481.099

¹²⁵ NB: in de tabel zijn cijfers afgerond weergegeven. In de MKBA is met de volledige cijfers gerekend.

¹²⁶ De totale jaarlijkse besparing is berekend door de totale jaarlijkse kosten van de referentiesituatie af te trekken van de totale jaarlijkse kosten van de projectsituatie.

¹²⁷ Dit is geen direct effect van de innovatie en is daarom niet als zodanig opgenomen in het effectenschema.

¹²⁸ Dit is geen direct effect van de innovatie en is daarom niet als zodanig opgenomen in het effectenschema.

¹²⁹ Dit is geen direct effect van de innovatie en is daarom niet als zodanig opgenomen in het effectenschema.

Bijlage IV Effecten casus MKB-arbeidsconflicten¹³⁰

Tabel IV.1 Effecten casus MKB-arbeidsconflicten

Effect	Volume referentiesituatie	Volume projectsituatie	Kosten/aanname over kosten	Jaarlijkse besparing ¹³¹
Verbeterd welzijn/geluk voor werknemer en Verbeterd welzijn/geluk voor werkgever	56.922	51.230	1,5 x 0,187 x €75.000 (aanname)	€119.749.259
Verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand werknemer en Verbeterde medische/psychische en/of psychosomatische toestand werkgever	56.922	34.153	1,5 x 200 (aanname)	€6.830.617
Verbeterd vooruitzicht voortbestaan/financiële situatie onderneming van werkgever (kosten primaire conflictpartijen)	56.922	34.153	€284	€6.477.406
Besparing op verzuimkosten werknemer	56.922	45.537	€9.369	€106.661.286
Verbeterd vooruitzicht voortbestaan/financiële situatie onderneming van werkgever (exitkosten)	56.922	51.230	€15.267	€86.905.198
Verschuiving van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen en besparing op kosten interne en externe derden (platform)	0	91.745	€1.500	€-137.616.848
Verschuiving van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen en besparing op kosten interne en externe derden (juridisch professional)	56.922	11.384	€1.100	€50.091.940
Verschuiving van kosten naar innovatieve rechtsvoorzieningen en besparing op kosten interne en externe derden (juridische procedure)	15.737	3.147	€1.682	€21.175.985

¹³⁰ NB: in de tabel zijn cijfers afgerond weergegeven. In de MKBA is met de volledige cijfers gerekend.

¹³¹ De totale jaarlijkse besparing is berekend door de totale jaarlijkse kosten van de referentiesituatie af te trekken van de totale jaarlijkse kosten van de projectsituatie.

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitstekend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas